

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS

Greta Sereikaite

**AR PRIVALOMO VAIKŲ SKIEPIJIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS
NEPAŽEIDŽIA ASMENS TEISĖS Į PRIVATAUS GYVENIMO
NELIEČIAMUMĄ?**

Magistro baigiamasis darbas

Teisės vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 601M90004

Vadovas (-ė) Aušrinė Pasvenskienė

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

(Parašas) (Data)

Apginta _____

(Fakulteto dekanas)

(Parašas) (Data)

Kaunas, 2015

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	6
1. VISUOMENĖS SVEIKATOS APSAUGOS KAIP VIEŠO INTERESO UŽTIKRINIMAS	8
1.1. Imunoprofilaktikos reikšmė ir jos veiksmingumas	8
1.2. Visuomenės sveikatos apsauga	9
1.3. Viešojo intereso reikšmė ir jo užtikrinimas	14
2. PRIVALOMOJO SKIEPIJIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	16
2.1. Privalomo skiepijimo teisinio reglamentavimo taikymas	16
2.1.1. Išimtys, numatančios galimybę atsisakyti privalomų skiepų	18
2.1.2. Taikytinos sankcijos už privalomų skiepų teisinio reglamentavimo nepaisymą	19
2.2. Privalomų skiepų sukeltos žalos atlyginimas	20
3. VALSTYBĖS PAREIGOS RŪPINTIS VISUOMENĖS SVEIKATA IR TEISĖS Į PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMĄ SANTYKIS	23
3.1. Privataus gyvenimo neliečiamumo reikšmė	23
3.2. Valstybės pareigos rūpintis visuomenės sveikata ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą santykis	26
IŠVADOS	31
LITERATŪROS SĄRAŠAS	33

SANTRAUKA

Naujasis reglamentavimas skiepų srityje lėmė šio, magistro baigiamojo darbo temos pasirinkimą. Pasirinkta tema aktuali, kadangi Sveikatos apsaugos ministras priėmė reglamentavimą, kuris numato, kad vaikai, nepaskiepyti nuo poliomiellito, tymų ir raudonukės, negalės lankyti ikimokyklinės ar priešmokyklinės ugdymo institucijos. Šis reglamentavimas yra naujas ir aktualus visuomenėje, kurioje gausu pavojingų infekcinių ligų. Nauju reglamentavimu siekiama apsaugoti visuomenės narius nuo gyvybei pavojingų ligų, kadangi dabartinė situacija rodo, jog daugelis infekcijų, kurios buvo išnykusios, pamažu grįžta.

Pirmoje darbo dalyje, apibrėžta imunoprofilaktikos reikšmė bei jos veiksmingumas. Šiame skyriuje akcentuojama sveikatos reikšmė bei visuomenės sveikatos apsauga, kurią turi užtikrinti valstybė. Taip pat plačiau apžvelgti teisės aktai bei Teismų pasisakymai, kurie numato, kad sveikatos apsauga yra viena iš valstybės funkcijų. Šioje darbo dalyje išsamiai aprašyta viešojo intereso reikšmė bei valstybės pareiga tinkamai jį užtikrinti.

Sekančioje darbo dalyje, gilinamasi į privalomo skiepavimo teisinį reglamentavimą. Atsižvelgiant į tai, kad šis reglamentavimas Lietuvoje yra naujas, išsamiau apžvelgtas užsienio valstybių reglamentavimas, kurios yra numčiusios privalomus skiepus. Šioje darbo dalyje, analizuojamos išimtys, kurios atleidžia asmenys nuo privalomo skiepavimo teisinio reglamentavimo laikymosi. Apžvelgtos sankcijos už reglamento nesilaikymą bei aptartas galimas žalos atlyginimas, asmenims, kurie patyrė žalą dėl privalomos vakcinos. Taip pat identifikuotos teisės, kurios gali būti pažeidžiamos įvedus naują reglamentavimą.

Trečioje darbo dalyje, vadovaujantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika bei įvairia moksline literatūra, siekta, kuo tiksliau, apibrėžti teisę į privatų gyvenimą. Šioje darbo dalyje, taip pat atskleista, valstybės pareiga rūpintis visuomenės narių sveikata bei teisės į privatų gyvenimą santykis. Apžvelgta situacija, kai dėl vieno asmens teisių apsaugos, galimai, būtų pažeidžiami, likusių visuomenės narių interesai. Taip pat analizuota, kokia yra teisės į privatų gyvenimą apimtis ir jos ribos bei kaip gali būti pateisinamas šių teisių apribojimas.

Išnagrinėjus visus kilusius klausimus išaiškinta, kada ir dėl kokių priežasčių, gali būti ribojamos asmenų teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą bei kada, toks teisių ribojimas yra pateisinamas.

SUMMARY

The question raised in this master thesis was: “Whether the legislation of the compulsory children’s vaccination does not infringe the right to private life?”. After the Minister of Health of the Republic of Lithuania initiated a new regulation regarding mandatory children’s vaccination, controversial debates arose, dividing the society in two parts - the ones that support it and the ones that does not. The new regulation states that children who are not vaccinated against polio, measles and rubella will not be able to attend the pre-school or other primary education institutions. This regulation is very relevant in our society because similarly to other foreign countries, many dangerous infectious and diseases occur. The accepted order of the Minister of Health in the Republic of Lithuania will come into force on 1st of January, 2016. By accepting this new regulation, it is intended to protect society members from life-threatening diseases, as the current situation shows that many of the infections that were extinct, is gradually coming back.

The right to private life is established in many international legislations, usually this right is being regulated by the country’s Constitution, and Lithuania is not an exception. Article 22 of the Constitution of the Republic of Lithuania enshrines the individual's right to privacy, which includes a wide range of an individual’s personal life. This master thesis conducts a study whether the new legal regulation will not infringe a person’s right to private life and aims to find out the value of vaccines and their effectiveness. The aim was to define and specify the State's duty, which is to protect the public health, the importance and meaning of public interest and how it should be ensured. Moreover the question of compulsory vaccination regulation in Lithuania and selected foreign countries is examined. Considering the fact that there is indeed a duty of the State to protect public health, one of this thesis part is aimed to reveal the State's obligation to take care of people's health and a person's right to privacy, also to determine whether individual rights may be restricted in order to ensure all public good.

This master thesis consist of three parts and these parts subdivisions. The first part defines the value of immunization and its effectiveness in the world. It was found that due to the vaccine dangerous infections to human health were decimated. This chapter discusses the importance of health and public health, which according to various legislation should ensure the State, since it is one of its functions. Lithuanian state’s duty is to protect public health in accordance with Article 53 of the Constitution of the Republic of Lithuania. This article assert that the State has to take care of the public health and to ensure certain medical services. It is also widely analyzed various legislations and Lithuanian Constitutional Court resolutions about the State's duty to ensure the individuals proper health. The value of a public interest has been examined detailed in this part of the master thesis. It is established that health is an area which falls in the public interest sphere and the State is obliged to ensure it properly, since it is one of its functions.

The next part of the master thesis reveals the regulation of a compulsory children's vaccination. On the basis that it is a new regulation in Lithuania, the aim and meaning of mandatory children's vaccination in foreign countries is overviewed. This part of the work widely analyzes exceptions allowing exemption from compulsory regulation. In Lithuania, a child whose parents refuses to vaccinate, will be allowed to attend a pre-school institution if the parents will prove that vaccination cannot be carried out in accordance with medical contraindications. Due to the fact that some foreign states provides other exemptions which may be used in order to decline children's vaccination, for this reason, other countries' jurisdictions were analyzed so that a distinction could be made between different jurisdictions and their approaches towards mandatory children's vaccination. Furthermore, there are sanctions that are imposed for the failure to comply with regulations. Many states provide strict penalties for the parents who refuses to vaccinate their children and although, in many countries the penalties are monetary, there are some countries that provides penalties associated with the imprisonment. The possibility of remedies to the persons affected by the mandatory children's vaccination is discussed in this master thesis. Given the fact that the damage suffered may be compensated, the United States established a program that compensates the damages experienced for the person affected by the mandatory children's vaccination. In order to be compensated with an award for the damages experienced the necessary requirements must be met and the existence of the damages caused has to be proven.

In the third part of this master thesis, it was aimed to define the right to private life, as precisely as possible, in accordance with the case-law of the European Court of Human Rights and various approaches towards mandatory children's vaccination expressed by scientists. According to the case-law of the European Court of Human Rights, it has been disclosed that the mandatory children's vaccination violates human right to private life and at what point specifically this individual right is being breached. In this chapter, one of the aims was to disclose the relation between the State's duty to take care of the public health and the right to private life. It was essential to disclose this relation because only then it was possible to understand when human rights can be restricted in order to protect the society from the outbreak of the infectious diseases. It was widely analyzed where the protection of one person's rights might be a breach of the public interest.

By examining all of the issues raised, it became clear when and for what reasons the human rights can be restricted, and when these type of restrictions are justified. According to the case-law of Courts of the Republic of Lithuania it was found that in order to be able to restrict the human rights there are two essential criteria that needs to be met: the restriction has to be beneficial and proportionate to the aim pursued.

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje žmonės kaip niekada susirūpinę savo sveikata. Sveikatos problemos ir ligų prevencija svarbios pačiam asmeniui ir jo artimiesiems žmonėms. Pastaraisiais metais dažnai buvo diskutuojama apie skiepų naudą, jų trūkumus bei pasekmes. Vis daugėja asmenų, kurie atsisako skiepyti savo vaikus. Atsisakantys tokį pasirinkimą grindžia tuo, kad ne visi skiepai yra nuosekliai moksliskai ištirti ir nėra žinomas tikrasis skiepų poveikis, kuris gali pasireikšti ateityje ir sukelti tam tikras pasekmes. Atsižvelgiant į tai, visuomenėje vyrauja skirtingos nuomonės – vieni teigia, kad asmenys privalo būti skiepijami, kadangi taip užtikrinama visuomenės teisė į sveikatą bei teisė būti apsaugotai nuo infekcinių ligų, tačiau yra pasisakančių ir už tai, kad skiepai yra kenksmingi sveikatai ir asmenys neturėtų būti skiepijami. Atsižvelgiant į vis dažnesnį skiepų atsisakymą bei baiminantis pavojingų infekcijų atsinaujinimo, 2014 m. birželio 12 d. buvo priimtas Sveikatos apsaugos ministro įsakymas,¹ kuriame nurodyta, kad nepaskiepyti vaikai nuo tymų, raudonukės ir poliomielito, į ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo įstaigas nebus priimami. Šis įsakymas įsigalioja nuo 2016 m. sausio 1d.² Šiame magistro darbe vartojant terminą „privalomi skiepai“ kalbama apie privalomus skiepus nuo tymų, raudonukės ir poliomielito, kurie yra privalomi vadovaujantis minėtu ministro įsakymu tam, kad vaikas galėtų lankyti ikimokyklines ugdymo institucijas.

Iki šiol Lietuvos Respublikoje buvo galima pasirinkti – skiepyti vaikus profilaktiniais skiepais ar ne. Sveikatos apsaugos ministrui priėmus įsakymą dėl privalomų skiepų būtinumo, galima išskirti keletą teisinių problemų. Viena iš problemų – ar toks privalomų skiepų teisinis reguliavimas nepažeidžia asmenų, kurie nenori skiepyti savo vaikų, teisės į privataus gyvenimą neliečiamumo. Antroji problema ta, kad nesant privalomų skiepų, būtų pažeidžiama visuomenės teisė būti apsaugotai nuo infekcinių ligų, dėl šios priežasties susiduria dviejų visuomenės grupių interesai. Akivaizdu, kad atsiradus naujam skiepų reguliavimui, būtina išsiaiškinti ir analizuoti, ar toks teisinis reglamentavimas nepažeidžia asmens teisės į privatų gyvenimą, ar vis dėlto visuomenės teisė būti apsaugotai nuo įvairių infekcinių ligų yra aukščiau privataus gyvenimo neliečiamumo teisės. Taigi, iš egzistuojančio reguliavimo kyla klausimas – ar įmanoma suderinti šių dviejų teisių užtikrinimą?

Temos problematika. Problema dėl teisinio reglamentavimo įvedimo, kuris apriboja pasirinkimą skiepyti ar ne, kyla dėl dviejų teisių priešpriešos. Visuomenė turi teisę į sveikatą, ši teisė apima ir apsaugą nuo infekcinių ligų. Teisinis konfliktas kyla dėl naujojo teisinio reglamentavimo įvedimo,

¹ Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo pakeitimo, LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas (2014 04 12, Nr. V-683).

² Ten pat.

kuris galimai pažeidžia asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Būtina išsiaiškinti, kieno interesai turi būti labiau saugomi – pavienių asmenų ar grupės asmenų teisė gyventi saugioje visuomenėje be infekcinių ligų ir jų proveržio.

Temos naujumas. Viską apimantis tyrimas apie privalomų skiepų teisinį reguliavimą iki šiol Lietuvoje nebuvo atliktas. Atsižvelgiant į tai, atliktas tyrimas, kuriuo bus siekiama išsiaiškinti, ar naujasis reguliavimas nepažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumo bei ar šiuo reguliavimu nėra pažeidžiamos kitos asmenų teisės.

Temos aktualumas. Visa visuomenė ir kiekvienas asmuo, turi teisę būti apsaugoti nuo gresiančių ligų. Sveikata yra laikoma viešuoju interesu, dėl šios priežasties būtina atskleisti viešojo intereso santykį su teise į privataus gyvenimo neliečiamumą ir valstybės pareigą užtikrinti visuomenės saugumą. Šis tyrimas yra aktualus, kadangi bus bandoma parodyti, kokia teisė yra ginama bei kokie kriterijai pateisina vienos ar kitos teisės apribojimus.

Objektas. Privalomo skiepavimo teisinis reglamentavimas.

Darbo tikslas. Atskleisti privalomojo skiepavimo teisinio reglamentavimo santykį su asmens teise į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Darbo uždaviniai:

- Pateikti privalomo vaikų skiepavimo teisinio reglamentavimo analizę.
- Apibrėžti visuomenės sveikatos apsaugos užtikrinimą.
- Atskleisti valstybės pareigos rūpintis visuomenės sveikata ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumo santykį.

Tyrimo metodai. Baigiamajame darbe taikyti tokie tyrimo metodai:

- **Mokslo šaltinių analizė** (naudojamas analizuojant šaltinius, kurie patvirtintų arba paneigtų iškeltą magistro klausimą).
- **Lyginamasis** (naudojamas lyginant mokslinius šaltinius, taip pat pasirinktų valstybių teisės aktus lyginant su Lietuvos teisės aktais, kurie reglamentuoja privalomą vaikų skiepimą).
- **Dokumentų turinio analizė** (šis metodas padėjo įsigilinti į teisės aktus, kurie reglamentuoja privalomą vaikų skiepimą, taip pat konvencijas ir kitus teisinius aktus, kurie buvo naudojami šiame magistro darbe).

Hipotezė. Privalomo vaikų skiepavimo teisinis reglamentavimas nepažeidžia asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą.

1. VISUOMENĖS SVEIKATOS APSAUGOS KAIP VIEŠO INTERESO UŽTIKRINIMAS

Pirmoje darbo dalyje bus akcentuojama ir analizuojama visuomenės sveikatos apsauga bei valstybės pareiga ją užtikrinti. Visuomenės sveikata - tai kiekvienos valstybės pagrindas, dėl šios priežasties valstybė privalo užtikrinti, kad visuomenė gyventų sveikoje aplinkoje. Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos teikimo tvarką valstybinėse gydymo įstaigose“.³

1.1. Imunoprofilaktikos reikšmė ir jos veiksmingumas

Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų ir profilaktikos kontrolės įstatyme imunoprofilaktika apibrėžiama kaip „biologinių preparatų ir medicinos priemonių naudojimas siekiant padidinti žmonių atsparumą užkrečiamosioms ligoms“.⁴ Taip pat imunoprofilaktikos programoje nurodyta, kad „skiepijimas yra laikomas viena didžiausių sėkmių visuomenės sveikatos istorijoje, bei būtina asmens sveikatos priežiūros sudedamąja dalimi, įgalinančia apsaugoti vaikus bei suaugusiuosius nuo susirgimų, jų komplikacijų, mirčių“.⁵ Dėl šios priežasties yra būtina sukurti ir užtikrinti veiksmingą imunoprofilaktikos programą valstybėje.

Nagrinėjant skiepų istorijos raidą, galima pastebėti, kad skiepai yra sėkmingai naudojami žmonių sveikatos apsaugai užtikrinti. Pasaulyje per pastaruosius 200 metų vakcinomis yra efektyviai apsisaugoma nuo dešimties pavojingiausių infekcinių ligų: raupų, difterijos, stabligės, geltonosios karštilgės, kokliušo, Haemophilus influenzae-b infekcijos, poliomiellito, tymų, epideminio parotito (kiaulytės) ir raudonukės. Pabrėžtina, kad vaikai Lietuvoje yra skiepijami pagal Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą skiepijimo kalendorių.⁶ Skiepų kalendoriuje nurodyta, kokio amžiaus vaiką reikia skiepyti atitinkamomis vakcinomis. Iki šiol visi skiepai, nurodyti skiepų kalendoriuje, buvo rekomendacinio pobūdžio, tačiau, priėmus naują reglamentavimą, atsirado ir privalomų vakcinų.

Vaikų skiepijimas yra laikomas viena iš reikšmingiausių prevencinių priemonių, siekiant apsaugoti visuomenę nuo infekcinių ligų proveržio. Tėvų sprendimas – skiepyti savo vaikus ar to nedaryti – yra vienas svarbiausių sprendimų, kurį turi priimti tėvai tam, kad užtikrintų savo vaikų gerovę. Mokslininkų nustatyta, jog tam, kad visuomenė būtų apsaugota nuo tam tikros infekcinės

³ LR Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 53 str.

⁴ LR žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas (1996 09 25, Nr. I-1553), 2 str.

⁵ Nacionalinė imunoprofilaktikos 2006 – 2008 metų programa, LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas, Žin. (2006, Nr. 88-3486).

⁶ Dėl Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijimų kalendoriaus patvirtinimo, LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas (2014 02 27, Nr. V-283).

ligos proveržio, yra būtina, kad 95% visuomenės narių būtų pasiskiepiję.⁷ Svarbu paminėti, kad vienas didžiausių imunoprofilaktikos pasiekimų yra tai, kad skiepais 1977 m. pavyko visiškai panaikinti raupų infekcinę ligą.⁸ Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad skiepai yra būtini tam, kad visuomenė būtų apsaugota nuo pavojingų ligų proveržių ir gyventų saugioje bei sveikoje aplinkoje.

1.2. Visuomenės sveikatos apsauga

Sveikata – tai didžiausia asmens gyvenimo vertybė, be kurios asmuo negalėtų gyventi pilnaverčio gyvenimo. 1958 m. Pasaulio sveikatos organizacijos konstitucijos preambulėje buvo apibrėžta žodžio „sveikata“ reikšmė: „[s]veikata yra visapusiškai fizinė, psichinė, socialinė žmogaus gerovė, o ne vien ligos ar negalios nebuvimas“.⁹

Lietuvos sveikatos 2014 - 2023 metų programoje akcentuojama, kad valstybės pareiga rūpintis gyventojų sveikata ir nurodyta, kokiais būdais turėtų būti pasiekti užsibrėžti tikslai. Sveikatos programoje pabrėžiama, kad *„sveikata yra žmogaus vertybė ir gyvenimo pagrindas, kuris turi būti pakankamai tvirtas, kad sėkmingai spręstume kasdienio gyvenimo klausimus, įveiktume naujus socialinius ir ekonominius iššūkius. Visuomenės sveikata yra nacionalinis turtas ir kapitalas, kurio saugojimas ir puoselėjimas yra svarbiausias valstybės tikslas, užtikrinantis šalies socialinę ir ekonominę plėtrą. Sveiki ir darbingi žmonės – šalies ekonomikos augimo ir tvaraus vystymosi garantas ... šalies gyventojų sveikatos išsaugojimui ir stiprinimui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Gyventojų sveikata yra tiesioginis darbingumą lemiantis veiksnys. Sveikesnė visuomenė galėtų prisidėti prie darbo našumo, ekonominio šalies augimo ir konkurencingumo, mažėtų socialinė atskirtis, sveikatos netolygumai“*.¹⁰

Didžiulė sveikatos svarba buvo aptariama 2002 m. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių rezoliucijoje Nr. 2002/31 „Dėl kiekvieno teisės naudotis aukščiausio pasiekiamo lygio fizine ir psichine sveikata“.¹¹ Ši rezoliucija patvirtina, kad „kiekvieno žmogaus teisė naudotis aukščiausio pasiekiamo lygio fizine ir psichine sveikata yra žmogaus teisė ir kad tokia teisė kyla iš prigimtinio orumo“,¹² todėl galima teigti, kad, neužtikrinus tinkamos visuomenės sveikatos apsaugos, asmuo negalėtų gyventi oraus ir pilnaverčio gyvenimo.

⁷ Autoriaus versta iš E. Marfe, *Immunisation: are parents making informed decisions?*(2007 06 01); <<http://journals.rcni.com/doi/abs/10.7748/paed2007.06.19.5.20.c4448>> [aplankyta 2015 01 27].

⁸ Autoriaus versta iš P. Bradley, *Should childhood immunisation be compulsory?* (1999); <<http://jme.bmj.com/content/25/4/330.short>> [aplankyta 2015 01 12].

⁹ Autoriaus versta iš WHO: Constitution of the World Health Organization (1946), p.1.

¹⁰ Dėl Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programos patvirtinimo, LR Seimo nutarimas (2014 06 26, Nr. XII-964).

¹¹ Jungtinių Tautų Žmogaus teisių 2002 metų rezoliucija Nr. 2002/31, „Dėl kiekvieno teisės naudotis aukščiausio pasiekiamo lygio fizine ir psichine sveikata“.

¹² Ten pat.

Pirmasis nacionalinis teisės aktas, įtvirtinęs valstybės pareigą rūpintis žmonių sveikata Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, buvo Lietuvos Respublikos Konstitucija. Ši Konstitucinė teisė yra numatyta Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalyje.¹³ Būtina paminėti, kad „teisė į sveikatos priežiūrą konstitucinių teisių kataloge įrašyta į konstitucinių socialinių teisių skirsnį, lemia tai, kad ji Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra dažniausiai interpretuojama, visų pirma, kaip socialinė, programinio pobūdžio teisė, kuri įpareigoja valstybę rūpintis visos visuomenės sveikata“.¹⁴ Asmens teisė į sveikatą yra esminė iš visų turimų žmogaus teisių. Gera sveikata yra vienas iš veiksnių, kuris padeda asmeniui integruotis į visuomenę. Apibendrinus vieną iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų buvo teigta, kad „*žmogaus teisė į sveikatos priežiūrą, kaip ir Konstitucijoje įtvirtintos žmogaus teisės į mokslą, gauti teisingą apmokėjimą už darbą laikytinos garantuojančiomis asmeniui galimybę įgyti minimalius socialinius įgūdžius bei apsaugą. Minėta, kad socialinių teisių, inter alia asmens teisės į sveikatos priežiūrą, deramas įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su asmens teise į orų gyvenimą, gyvybę, bei galimybę įgyvendinti kitas savo teises*“.¹⁵

Lietuvos Respublikos Seimas, 1994 m. liepos 19 d. priėmė Sveikatos sistemos įstatymą.¹⁶ Vadovaujantis Sveikatos sistemos įstatymo 11 ir 14 straipsniais matoma, kad sveikatos priežiūra susideda iš „asmens sveikatos priežiūros, visuomenės sveikatos priežiūros ir farmacinės veiklos“.¹⁷ Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad sveikatos priežiūra, visuomenės sveikatos priežiūra ir farmacinė veikla, kurios yra nurodytos Sveikatos sistemos įstatymo 11 ir 14 straipsnyje, ir yra skirtos tam, kad tinkamai įgyvendintų valstybės funkciją – apsaugoti visų asmenų sveikatą.

Siekiant užtikrinti asmens teisę į sveikatą, valstybėje turi būti sukurta puikiai funkcionuojanti asmens sveikatos apsauga. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo antrame straipsnyje apibrėžta visuomenės sveikatos saugos sąvoka, joje minima, kad „organizacinių, techninių, socialinių, ekonominių ir teisinių priemonių, skirtų visuomenės ar atskirų jos grupių sveikatai apsaugoti nuo visuomenės sveikatai darančių įtaką veiksnių kenksmingo poveikio arba šio poveikio rizikai kiek įmanoma sumažinti, visuma“.¹⁸ To paties įstatymo preambulėje teigiama, kad „sveikatos potencialą ir jos palaikymo sąlygas lemia ekonominės raidos stabilumas, visuomenės socialinio saugumo ir švietimo garantijos, gyventojų užimtumas ir jų

¹³ LR Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 53 str.

¹⁴ Toma Birmontienė ir kiti. *Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda*. Kolektyvinė monografija (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2007), p. 339.

¹⁵ Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2009 12 11), mintis tekste: V. Birmontas, *Teisė į sveikatos priežiūros paslaugas kaip konstitucinė teisė*. (2014) < <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12819/448-2849-2-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y> > [aplankyta 2015 01 30].

¹⁶ LR Sveikatos sistemos įstatymas (1994 07 19, Nr. I-552).

¹⁷ Ten pat, 2 str.

¹⁸ Ten pat, 2 str.

pakankamos pajamos ... gyvenamosios ir gamtinės aplinkos kokybė ... „¹⁹ Kad būtų galima asmeniui ugdyti save kaip asmenybę ir tinkamai įsiliesti į visuomenę, „valstybėje [turi būti] sukurta ir funkcionuo[ti] efektyvi visuomenės sveikatos saugos ir priežiūros sistema“.²⁰

Privalomų skiepų teisinį reglamentavimą galima laikyti valstybės pagalba, kuri siekia apsaugoti visuomenę nuo infekcinių ligų proveržio. Naujasis teisinis reglamentavimas – tai valstybės funkcijos saugoti asmenų sveikatą tinkamas vykdymas. Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatyme įtvirtinti principai, kurie detalizuoja valstybės pareigą rūpintis žmonių sveikata:

1. „Asmens laisvė pasirinkti kuo geresnes sveikatos sąlygas.
2. Asmens sveikatos priežiūros priimtinumas, prieinamumas ir tinkamumas.
3. Valstybės parama asmenims saugant, atgaunant, ir stiprinant jų sveikatą.
4. Valstybės laiduojamos (nemokamos) sveikatos priežiūros nustatymas.
5. Visų sveikatinimo veiklos subjektų vykdoma visapusė pavojaus ir žalos asmens ir visuomenės sveikatai prevencija“.²¹

Daugelyje tarptautinių aktų yra numatyta asmens teisė į sveikatą bei valstybės pareiga tinkamai ją saugoti. Vienas reikšmingiausių teisės aktų, kuris yra numatęs vaiko teisę į sveikatos apsaugą – tai Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją,²² kuri buvo priimta 1989 m. Šios konvencijos 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „valstybė dalyvė rūpinasi, kad nė vienam vaikui nebūtų atimta teisė naudotis tokiomis sveikatos apsaugos sistemos paslaugomis“.²³ Prie minėtos sveikatos apsaugos sistemos paslaugos galėtų būti priskiriama ir imunoprofilaktika. Apžvelgiant Konvencijos 24 straipsnio nuostatą, teigta, kad šio straipsnio tikslas yra sumažinti vaikų mirtingumą. Taip pat teigiama, kad „imunizacija tapo žmogaus teise, kuri leidžia mums nacionalines imunizacijos dienas ir visą imunizacijos puikumą pateikti prieš vyriausybę, ne kaip būtiną reikalavimą vaikams, bet kaip Konvencijos numatytą pareigą“.²⁴ Atsižvelgiant į tai, kad sveikatos apsauga yra numatyta tarptautiniuose aktuose bei juose dažnai pabrėžiama, darytina išvada, kad sveikatos apsaugos užtikrinimas ir pati sveikata yra pamatinė vertybė, kuri turi būti ypatingai saugoma.

Teisės aktuose didelis dėmesys skiriamas sveikatos apsaugai užtikrinti, ši svarba pabrėžiama ir Lietuvos Respubliko Konstitucinio Teismo praktikoje. Konstitucinis Teismas 2013 m. gegužės 16 d. nutarime²⁵ „*suformulavo plačią Konstitucijos 53 straipsnio oficialiąją*

¹⁹ Ten pat.

²⁰ G. Dambrauskienė ir kiti, *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras 1 dalis* (Vilnius: Teisės institutas, 2000), p. 489.

²¹ Žr. išnašą 16: LR Sveikatos sistemos įstatymas, 5 str.

²² Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Žin. (1995, Nr. 60-1501).

²³ Ten pat, 24 str.

²⁴ Stephen Lewis, *Promoting Child Health and the Convention on the Rights of the Child.*;

<<http://www.hhrjournal.org/wp-content/uploads/sites/13/2014/03/13-Lewis.pdf>> [aplankyta 2015 05 11].

²⁵ Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių

konstitucinę doktriną, susistemino iki šiol formuluotą minėto Konstitucijos straipsnio doktriną. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas šiame nutarime pažymėjo, jog valstybės pareiga rūpintis asmens sveikata yra kildinama iš žmogaus teisių į orumą, gyvybę bei teisę į kuo geresnę sveikatą, bei socialinės teisės į sveikatos priežiūrą. Tai reiškia, jog valstybės pareiga rūpintis žmogaus sveikata turi būti aiškinama atsižvelgiant į minėtas teises, nes neužtikrinus deramos asmens sveikatos apsaugos, asmens teisės į orumą bei gyvybę nebūtų visavertės ...“.²⁶ Taip pat Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog valstybė yra įpareigota sukurti „veiksmingą sveikatos priežiūros sistemą, kuri užtikrintų kokybiškas ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas, bei užtikrint[ų] kitų su asmens sveikatos priežiūra susijusių veiklų tinkamą funkcionavimą“,²⁷ taip pat, kad „sveikatos priežiūros sistema turi užtikrinti realų ir veiksmingą asmens teisės į kuo geresnę sveikatą įgyvendinimą ...“.²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje taip pat yra nustatyta, kad „valstybė turi pareigą saugoti žmones nuo grėsmių sveikatai ir, kai tai įmanoma, užkirsti kelią tokioms grėsmėms, pagerinti žmogaus, visuomenės gebėjimą įveikti kilusį pavojų sveikatai, susirgus užtikrinti medicininių paslaugų prieinamumą. Asmens teisė į sveiką aplinką yra būtinoji oraus gyvenimo ir naudojimosi daugeliu kitų konstitucinių teisių sąlyga“.²⁹ Išanalizavus keletą Konstitucinio Teismo nutarimų, pabrėžiama, jog tam, kad žmogus galėtų gyventi oriai ir turėtų visavertį gyvenimą, yra reikalinga tinkama sveikatos apsauga. Kaip išaiškino Konstitucinis Teismas, sveikatos apsauga yra valstybės funkcija. Priimtas privalomų skiepų reglamentavimas pasitarnaus tam, kad būtų užtikrinta visuomenės teisė gyventi orų ir pilnavertį gyvenimą. Sveikatos apsaugos ministrui priėmus įsakymą dėl privalomo vaikų skiepavimo prieš jiems pradedant lankyti ikimokyklinę ir (ar) priešmokyklinę ugdymo instituciją yra kuriama veiksminga sistema, kuri padės apsaugoti visuomenę.

Jungtinių Amerikos Valstijų Teismas priimdamas sprendimą byloje **Manicopa County Health Department v. Harmon**³⁰ dėl privalomų skiepų teigė, kad yra būtina imtis veiksmų kovojant su įvairiomis ligomis. Vaiko pašalinimas iš ugdymo institucijos gresiant tymų infekcijos proveržiui yra protingas. Taip pat Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad vadovaujantis Arizonos valstijos Konstitucija, sprendimas yra konstruktyvus ir parodantis valstybės

nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, LR Konstitucinio Teismo nutarimas (2013 05 16, Nr. 47/2009-131/2010).

²⁶ Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, LR Konstitucinio Teismo nutarimas (2013 05 16, Nr. 47/2009-131/2010), mintis tekste: V. Birmontas, *Teisė į sveikatos priežiūros paslaugas kaip konstitucinė teisė*. (2014) <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12819/448-2849-2-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> [aplankyta 2015 01 30].

²⁷ Žr. išnašą 25: Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Žr. išnašą 25.

³⁰ JAV byla: *Manicopa County Health Department v. Harmon*, 156 Ariz. 161 (1987).

galią siekiant užtikrinti visuomenės sveikatos apsaugą.³¹ Tai, ką Aukščiausiasis Teismas teigė šioje byloje, parodo, kad vaiko pašalinimas iš mokyklos yra būtinas ir pateisinamas, kai jis kelia pavojų kitų asmenų sveikatai.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje³² nustatyta, kad teisė į sveikatos apsaugą „yra ne tik kaip individuali žmogaus teisė <...>, bet ir kaip kolektyvinė teisė, t.y. viešasis interesas“.³³ Atsižvelgiant į tai, manytina, kad valstybės rūpinimasis visuomenės sveikata yra labai abstraktus dalykas ir ji yra garantuojama visai visuomenei, tačiau nėra aptariama, kaip ši teisė kiekvienam gali būti užtikrinta individualiai.

Tam, kad valstybė pilnai užtikrintų asmenims teisę į sveikatą, yra būtina priimti tinkamus įvairaus pobūdžio teisės aktus. Pavyzdžiui, valstybė privalo priimti nacionalinę sveikatingumo programą, kuri apimtų privatų ir viešąjį sektorių. Taip pat, valstybė turi užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, įskaitant ir imunoprofilaktikos programas prieš infekcines ligas bei paslaugas, kurios būtų skirtos galimai sukeltų negalavimų sumažinimui.³⁴

Asmenys gyvenantys visuomenėje yra susirūpinę sveikatos apsaugos užtikrinimu ir mano, kad valstybės įtaka įgyvendinant ir įtvirtinant visuomenės sveikatos programas, yra labai svarbi.³⁵ Tačiau, dauguma veiksmų, kurių imasi valstybė, siekdama neleisti plisti infekcinių ligų epidemijai, gali būti laikomi „globėjaiskais“. „Globėjaiskais“ veiksmais, laikytini tokie, kai pavyzdžiui, apmokestinami tabako gaminiai, ribojamas riebalų kiekis maisto gaminiuose ir kt. Privalomo skiepavimo reglamentavimas, įtvirtintas nepaisant etinių dalykų, rizikuoja tapti „globėjaisku“³⁶ ir dėl to, yra galimybė, kad asmenys jo nepaisys.

Anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo „pagal tarptautinės ir nacionalinės teisės suformuluotus principus asmens teisių apribojimas pateisinamas esant trijų būtinų sąlygų visetui: jeigu toks ribojimas numatytas įstatyme, jeigu jis yra būtinas visuomenės interesų ir pamatinių vertybių apsaugai, jeigu toks apribojimas yra proporcingas siekiamam teisėtam tikslui.“³⁷ Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad visuomenės pamatinė vertybė yra jos piliečių sveikata. Pabrėžtina, kad valstybės funkcija yra užtikrinti visuomenės sveikatos apsaugą, todėl asmenų, atsisakiusių skiepyti savo vaikus, teisės gali būti apribojamos vardan to, kad būtų galima apsaugoti

³¹Autoriaus versta iš Kevin M. Malone, Alan. R. Hinman, Vaccination Mandates: *The Public Health Imperative and Individual Rights*; <http://www.cdc.gov/vaccines/imz-managers/guides-pubs/downloads/vacc_mandates_chptr13.pdf> [aplankyta 2015 05 06].

³²K. Lapinskas, *Asmens socialinių teisių apsaugos klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje*. Konstitucinė jurisprudencija. (2006) p. 355-370.

³³Ten pat, p. 362.

³⁴Autoriaus versta iš World Health Organization, *The Right to Health* (2008).

³⁵Autoriaus versta iš Bayer R, Fairchild AL. *The genesis of public health ethics*. Bioethics. (2004).

³⁶Autoriaus versta iš Alvin Nelson El Amin, Michelle T. Parra ir kiti, *Ethical Issues Concerning Vaccination Requirements*, Public Health Reviews t. 34; <www.publichealthreviews.eu/show/p/104> [aplankyta 2015 05 01].

³⁷UAB „Neo Group“ p. S.G., LR Aukščiausiasis Teismas (2010, Nr. 3K-3-441/2010).

visą visuomenę. Tam, kad valstybė vykdytų savo funkciją ir pareigą apsaugoti visuomenę, buvo priimtas privalomų skiepų teisinis reglamentavimas.

1.3. Viešojo intereso reikšmė ir jo užtikrinimas

Ekspertizėje dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese nurodyta, kad „viešojo intereso sąvoką, semantinė prasme, galime aiškinti, kaip visiems skirtą ar rūpimą dalyką, reikalą, kurio gynimu suinteresuota visuomenė“.³⁸

Viešojo intereso klausimu yra pasisakęs ir Konstitucinis teismas, jis yra nurodęs, kad „viešojo intereso, kaip valstybės pripažintos ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų“.³⁹ Taip pat Konstitucinis Teismas minėjo, kad „*viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai inter alia visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt.*“⁴⁰ ir „kad viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų“.⁴¹ Apibendrinant Konstitucinio Teismo teismo pasisakymus, galima teigti, kad visuomenės sveikata yra reikšmingas ir svarbus dalykas, kuris padeda žmogui įsiliesti į visuomenę ir būti pilnaverčiu visuomenės nariu bei gyventi pilnavertį gyvenimą. Atsižvelgiant į tai, visuomenės sveikatos apsauga turėtų būti laikoma viešuoju interesu, kuris yra svarbus visuomenei ir turi būti valstybės garantuojamas.

Lietuvos Respublikos Teismai akcentavo, kad „viešasis interesas bendrąja prasme siejamas su visuomeniniu interesu, o visos visuomenės interesas yra visa tai, kas objektyviai reikšminga, reikalinga, vertinga pačiai visuomenei“.⁴² Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra pasisakęs, kad „žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsauga ir jų gynimas yra vieni svarbiausių valstybės ir visuomenės uždavinių. Tai reiškia, kad viešasis interesas reikalauja šalinti bet kokius šių žmogaus ir

³⁸ Ekspertizė. Dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963 (2007 11 07); < <http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/bendroji-ekonomine-politika/ekspertize-del-lietuvos-respublikos-viesojo-intereso-gynimo-civiliniame-ir-administraciniame-procese-istatymo-projekto-nr-xp-1963/lrinka> > [aplankyta 2015 03 01].

³⁹ Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies antro punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (1997 05 06, Nr. 13/96).

⁴⁰ Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies, 139 straipsnio 2, 3 dalių, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio, 308 straipsnio 2 dalies, 324 straipsnio 12, 13 dalių, 377 straipsnio 9 dalies, 448 straipsnio 7 dalies, 454 straipsnio 5, 6 dalių, 460 straipsnio 4, 5 dalių, Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies, 285 straipsnio 2, 5 dalių, 286 straipsnio 1 dalies, 288 straipsnio 4 dalies, 289 straipsnio 2 dalies, 303 straipsnio 2 dalies, 320 straipsnio 2 dalies, 325 straipsnio 2, 3 dalių, 358 straipsnio 2, 3 dalių, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2006 09 21, Nr. 35/03-11/06).

⁴¹ Ten pat.

⁴² Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras p. Trakų rajono savivaldybę, Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas (2008, Nr. A146-335/2008), Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras p. Utenos apskrities viršininko administracija. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2005, Nr. A15-1725/2005).

visuomenės vertybių pažeidimus“.⁴³ Taip pat reikėtų akcentuoti, kad „visuomenės poreikiai gali susikirsti su konkretaus asmens teisėmis ir laisvėmis“,⁴⁴ nagrinėjamos temos atveju susikerta asmenų, kurie pageidauja, ir tų, kurie nepageidauja skiepyti savo vaikus, interesai. Sveikata yra laikoma viena didžiausių vertybių ir bendras visuomenės interesas, todėl siekiant jį užtikrinti, gali būti apribojama žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Asmenys, atsisakantys skiepyti savo vaikus, viešąjį interesą stato į pavojų. Pavojus gali pasireikšti įvairiais būdais. Esminis dalykas yra tai, jog yra pažeidžiama besiskiepijančio asmens individuali teisė į sveikatą, kadangi asmuo, kuris skiepijasi ir siekia išvengti pavojingų infekcinių ligų, dėl nesiskiepijusių asmenų yra statomas į pavojų ir negali būti 100% apsaugotas nuo tam tikros infekcijos. Dar vienas svarbus dalykas yra tai, kad nepasiskiepijusių asmenų skaičiaus augimas gali sukelti didesnio masto problemų, pavyzdžiui, tam tikros ligos epidemiją. Epidemijos sukelimas reikštų ne tik tai, kad valstybė nesugebėjo apsaugoti visuomenės sveikatos ir taip neapgynė viešojo intereso, bet tai reikštų dar ir papildomas išlaidas siekiant išgydyti visus tam tikra liga užsikrėtusius asmenis, ką būtų galima pavadinti papildoma finansine našta valstybei bei mokesčių mokėtojams.

Apibendrinant tinkama būtų paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teiginį, kad „žmogaus teisių ir laisvių apsauga ir gynimas yra vienas iš svarbiausių valstybės ir visuomenės uždavinių“.⁴⁵ Jis leidžia suprasti, kad tam, jog būtų užtikrintas viešasis interesas, būtina pašalinti bet kokius pamatinių vertybių pažeidimus. Taip pat, siekiant apsaugoti esminę visuomenės vertybę, – sveikatą, būtų proporcinga riboti kitų asmenų teises, šiuo atveju asmenų, kurie nepageidauja skiepyti savo vaikų.

⁴³ K.L. p. LR Sveikatos apsaugos ministeriją, Žiegždrių psichiatrijos ligoninę, LR Aukščiausiasis Teismas (2004, Nr. 3K-3-110/2004).

⁴⁴ A. Lydeka, *Viešasis interesas ir žmogaus teisės*; <<http://www.utenosliberalai.lt/index.php/naujienos/partijos-naujienos/1361-a-lydeka-vieasis-interesas-ir-mogaus-teiss>> [aplankyta 2015 04 20].

⁴⁵ Žr. išnašą 43: K.L. p. LR Sveikatos apsaugos ministeriją, Žiegždrių psichiatrijos ligoninę.

2. PRIVALOMOJO SKIEPIJIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Priežastis, dėl kurios buvo pasirinkta nagrinėjama tema, yra naujasis privalomų skiepų teisinis reglamentavimas, kurį priėmė Sveikatos apsaugos ministras 2014 m. birželio 12 d. Šiame įsakyme nurodyta, kad vaikas, nepaskiepytas pagal Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro patvirtintą Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepimų kalendorių nuo tymų, raudonukės ir poliomielito, nesant skiepų kontraindikacijų, į ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo įstaigą nebus priimtas.⁴⁶ Būtina išsiaiškinti, ar šis reglamentavimas nepažeis asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo ir kaip panašaus pobūdžio reglamentavimai yra taikomi užsienio valstybėse.

2.1. Privalomo skiepavimo teisinio reglamentavimo taikymas

Minėtas teisinis reglamentavimas yra naujas, daugelį metų Lietuvoje nebuvo jokių skiepų, kurie būtų privalomi pagal profilaktinių skiepimų kalendorių. Taip pat niekada anksčiau mūsų valstybėje nebuvo tokio reglamentavimo, kurio nesilaikant kaip sankcija būtų ribojamas vaikų patekimas į priešmokyklinę ar ikimokyklinę ugdymo įstaigą.

1981 m. Pasaulio sveikatos organizacija priėmė strategiją,⁴⁷ kurioje nurodė, kokius sveikatos priežiūros elementus siekia apsaugoti – motinos ir vaiko sveikatą; imunizacija siekiama apsaugoti nuo infekcinių ligų; tinkamą ligų ir traumų gydymą bei gyventojų aprūpinimą būtiniausiais vaistais.⁴⁸ Atsižvelgiant į šią Pasaulio organizacijos priimtą strategiją, matyti, kad apsisaugojimas nuo infekcinių ligų yra vienas iš svarbiausių sveikatos priežiūros elementų.

Vienos iš valstybių, kuriuose yra numatytas privalomų skiepų teisinis reglamentavimas, tai, Jungtinės Amerikos Valstijos, Prancūzija, Italija, Belgija, Slovėnija, Slovakija ir kt. Didelis valstybių priėmusių šį reglamentavimą kiekis parodo, kad valstybės siekia užkirsti kelią infekcinėms ligoms ir taip apsaugoti visuomenę.

Nagrinėjant privalomo skiepavimo reguliavimą, iškyla klausimas, ar nebūtų įmanoma pasiekti efektyvių skiepavimo rezultatų neapribojant asmenų teisių ir laisvių. Yra pavyzdžių Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, kai valstybės be jokių priverstinių priemonių ir skiepavimo kalendoriuje numatydamos tik rekomendacinius skiepus pasiekė labai gerų rezultatų. Asmenų pasiskiepavimo lygis gali būti didinamas ir nenaudojant drastiškų priemonių.

Yra žinomi penki būdai, kuriuos pritaikius, įmanoma sukurti teigiamą asmenų nuomonę apie vakcinas, tam reikėtų imtis tam tikrų priemonių: 1. Peržiūrėti ir įvertinti galiojančius

⁴⁶ Žr. išnašą 1: Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. balandžio 22 d. įsakymo Nr. V-313 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ pakeitimo.

⁴⁷ Autoriaus versta iš World Health Organization. Global strategy for health for all by the year 2000 (1981); <<http://whqlibdoc.who.int/publications/9241800038.pdf>> [aplankyta 2015 02 01].

⁴⁸ Ten pat.

skiepijimo teisinius įpareigojimus atitinkamoje sveikatos priežiūros jurisdikcijoje. 2. Tam, kad nereikėtų privalomų skiepų, turėtų būti padidinamas asmenų, pasiskiepijusių neprivalomais skiepais, skaičius. 3. Taip pat turėtų būti atkreiptas dėmesys į tai, kad tėvai ir globėjai kelia susirūpinimą dėl vakcinų saugumo ir patikimumo. 4. Informuoti visuomenę apie infekcines ligas, kurių būtų galima išvengti pasiskiepijus. 5. Supažindinti visuomenę su tuo, kad yra visiems naudinga, kai didžioji dalis visuomenės yra pasiskiepijusi.⁴⁹

Kai kurių šalių praktika parodė, kad vakcinų populiarumas galėtų būti didesnis jeigu vakcinos būtų nemokamos.⁵⁰ Dar vienas aspektas, kuris padėtų didinti pasiskiepijusių asmenų skaičių, galėtų būti, jei medikai su asmenimis, galvojančiais apie skiepus, bendrautų jiems suprantamais terminais, taip pat jeigu „išverstų“ technines skiepų sąvokas į bendrinę kalbą. Medikai, siekdami geriausio rezultato, turėtų teikti svarbią informaciją, susijusią su skiepais, nuraminti asmenis bei rodyti pagarbą vietiniams papročiams bei nusistovėjusiai praktikai.⁵¹

Būtina paminėti, kad kai kurioms valstybėms pasiekti aukštą pasiskiepijimo lygį padėjo „informacinės ir skatinimo kampanijos“.⁵² Informacinės kampanijos yra vienos svarbiausių priemonių, kadangi jos leidžia asmeniui sužinoti daugiau apie vakcinas ir padeda jam priimti sprendimą – skiepytis ar ne. Žiniasklaidos informacinės kampanijos taip pat parodė didelį efektyvumą siekdamos, kad visuomenė pripažintų skiepus. 1990 m. pasitelkiant informacines kampanijas pavyko informuoti daugiau nei 99% asmenų, kai buvo siekiama išnaikinti poliomielito infekcinę ligą.⁵³ Taip pat aukštas pasiskiepijusių lygis buvo pasiektas informuojant visuomenę apie sveikatos apsaugos problemas ir teigiant, kad tos problemos gali būti išsprendžiamos skiepais.⁵⁴ Jungtinės Amerikos Valstijos pasiekė reikšmingų rezultatų siekdamos padidinti pasiskiepijusių asmenų skaičių tarp tų asmenų, kurie neturi galimybės skiepytis. Valstybė skiepus padarė nemokamus, taip pat vienas iš veiksnių, kuris lėmė, kad daug asmenų, kurie neturėjo pakankamai informacijos apie imunizaciją ir pradėjo skiepytis, buvo tas, kad valstybės tarnautojai lankė asmenis namuose ir apšvietė juos apie skiepų naudą.⁵⁵ Išvardijus keletą priemonių, kaip gali būti pasiekiamas aukštas imunizacijos lygis, darytina išvada, kad šios priemonės yra veiksmingos ir užsienio valstybėse padėjo pasiekti puikių rezultatų, todėl kai kurios iš šių priemonių galėtų būti taikomos ir Lietuvoje.

⁴⁹ Žr. išnašą 40: Alvin Nelson El Amin, Michelle T. Parra ir kiti.

⁵⁰ Autoriaus versta iš Vaccination coverage for Childhood Immunisation Programme in Norway – fact sheet (2011 01 04); <<http://www.fhi.no/artikler/?id=87519>> [aplankyta 2015 04 20].

⁵¹ Autoriaus versta iš World Health Organization, *Behavioural Factors in Immunization*; <http://www.who.int/mental_health/media/en/28.pdf> [aplankyta 2015 05 04].

⁵² Ten pat.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Autoriaus versta iš *Immunization strategies for Healthcare Practices and Providers*;

<<http://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/downloads/strat.pdf>> [aplankyta 2015 04 21].

2.1.1. Išimties, numatančios galimybę atsisakyti privalomų skiepų

Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro priimtame įsakyme dėl privalomų skiepų įvedimo yra numatyta išimtis, kada galima atsisakyti skiepų. Kadangi šis reglamentavimas Lietuvoje yra naujas, būtina apžvelgti ir kitų valstybių privalomų skiepų reglamentavimus, bei kokios išimties yra galimos siekiant atsisakyti skiepų.

Priimtame Sveikatos apsaugos ministro įsakyme numatyta, kad vaikas gali būti neskiepijamas ir jam bus neuždrausta lankyti ikimokyklinę ir (ar) priešmokyklinę ugdymo įstaigą, jeigu yra tam tikrų kontraindikacijų, dėl kurių vaikas negali būti skiepijamas, jokių kitų išimčių, dėl kurių būtų galima atsisakyti skiepyti savo vaiką, įsakyme nėra numatyta. Priešingai nei Lietuvoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose yra numatyta daugiau išimčių, kuriomis vadovaujantis galima atsisakyti skiepytis. Šioje valstybėje yra numatytos išimties dėl religinių ir filosofinių įsitikinimų. Atsisakymas skiepyti savo vaikus dėl religinių įsitikinimų 2014m. duomenimis buvo numatytas 48 valstijose,⁵⁶ ši išimtis leidžia asmenims atsisakyti skiepyti savo vaikus, kai tai susikerta su asmenų tikėjimu bei religiniais įsitikinimais.

Kaip jau buvo minėta, kai kuriuose valstijose galima atsisakyti privalomų skiepų, atsisakymą motyvuojant filosofiniais įsitikinimais. 2014 m. duomenimis dvidešimt valstijų numatė išimtis dėl filosofinių įsitikinimų,⁵⁷ kurie remiasi asmens asmeniniu ir moraliniu požiūriu.⁵⁸ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas byloje **Welsh v. United States**⁵⁹ yra pasisakęs apie filosofinių įsitikinimų reikšmę nurodydamas, kad filosofinių įsitikinimų besilaikantys asmenys – tai tokie asmenys, kurių „įsitikinimai nėra labai tvirti ir tie, kurių moralės karas nesusideda iš etinių ir moralinių principų, bet susideda iš politinių apmąstymų, pragmatikos ar praktinių sumėtimų“,⁶⁰ atsižvelgiant į Aukščiausiojo Teismo pasisakymą darytina išvada, kad filosofiniai asmenų įsitikinimai yra tie, kurie nesusiję su moraliniais asmens įsitikinimais.

Daugelis Europos Sąjungos valstybių, kurių imunoprofilaktikos programose numatyti privalomi skiepai, numato galimybę atsisakyti privalomų skiepų, tik pagrindžiant tai medicininėmis kontraindikacijomis. Valstybės, kurios numato galimybę atsisakyti privalomų skiepų dėl medicininių kontraindikacijų, tai – Prancūzija, Italija, Latvija, Lenkija ir Lietuva.⁶¹ Šios valstybės nenumato galimybės atsisakyti privalomų skiepų motyvuojant religiniu pagrindu. Apibendrinant tai, kas paminėta, akivaizdu, kad Europos Sąjungos valstybių privalomų skiepų programos yra griežtesnės ir numato galimybę atsisakyti skiepų tik dėl kontraindikacijų, kai tuo tarpu Jungtinių

⁵⁶ Autoriaus versta iš *States with religious and philosophical exemptions from school immunization requirements* (2015 03 03); <<http://www.ncsl.org/research/health/school-immunization-exemption-state-laws.aspx>> [aplankyta 2015 03 27].

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ JAV byla: *Welsh v. United States*, 398 U.S. 333 (1970).

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Autoriaus versta iš *Survey on vaccinations in Europe* (2005);

<http://www.svood.org/SURVEY%20on%20Vaccination%20in%20Europe_English.pdf> [aplankyta 2015 04 18].

Amerikos Valstijų imunoprofilaktikos programa numato daugiau išimčių, dėl kurių yra galima atsisakyti privalomų skiepų. Šis Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių reglamentavimas, kai galimas skiepų atsisakymas dėl kontraindikacijų gali sukelti tam tikrų problemų, kadangi asmenų, kurių religiniai įsitikinimai neleidžia skiepyti savo vaikų, gali suvaržyti asmens laisvę į tikėjimą.

2.1.2. Taikytinos sankcijos už privalomų skiepų teisinio reglamentavimo nepaisymą

Šiame darbe būtina apžvelgti ir sankcijas, kurios gali būti taikomos tėvams, atsisakiusiems skiepyti savo vaikus. Pasekmės, kylančios dėl atsisakymo skiepyti vaikus, skirstomos į tiesiogines ir netiesiogines:

Tiesioginės – tėvai, kurie atsisako skiepyti savo vaikus, turi sumokėti tam tikras baudas arba kartais net yra įkalinami.

Netiesioginės pasekmės – vaikams yra neleidžiama lankyti ikimokyklinių ar kitų ugdymo įstaigų.⁶²

Lietuvos privalomų skiepų reglamentavimas numato netiesiogines sankcijas, kadangi nepaskiepijus vaiko gresia tik tai, kad jis negalės lankyti ikimokyklinės ir (ar) priešmokyklinės ugdymo įstaigos. Netiesioginės prievartos būdas, kai vaikai dėl to, kad yra nepaskiepyti, negali būti užregistruoti ir priimami į kurią nors ugdymo įstaigą, „pažeidžia vaiko pagrindinę teisę į išsilavinimą ir yra statoma į tokią poziciją, kur kyla konfliktas su visuomenės teisėmis į sveikatos apsaugą“.⁶³

Įvairiuose Europos Sąjungos valstybėse, kuriose įtvirtintas privalomo skiepavimo teisinis reglamentavimas, numatytos skirtingos sankcijos tėvams, atsisakiusiems skiepyti savo vaikus. Lietuvos valstybės taikoma netiesioginė sankcija už vaikų neskiepimą, lyginant su kitomis valstybėmis, yra labai švelni. Pavyzdžiui, Belgijos valstybė už atsisakymą skiepyti atžalas privalomais skiepais kaip baudą numato galimybę vaiką pašalinti iš ugdymo institucijos, taip pat yra numatytos baudos bei galimybė tėvam pareikšti ieškinį ir juos įkalinėti.⁶⁴ Vienos griežčiausių sankcijų už atsisakymą skiepyti savo vaikus yra numatytos Prancūzijos valstybėje. Visų pirma Prancūzijos Visuomenės sveikatos kodekse numatyta, kad „tėvai arba kiti asmenys atsakingi, už nepilnamečių asmenų globą, yra asmeniškai atsakingi už skiepavimo įgyvendinimą“,⁶⁵ tėvams, nesilaikantiems šio straipsnio nuostatos, to paties įstatymo L. 3116 – 4 straipsnyje numatyta, kad asmenims, kurie atsisako skiepyti savo vaikus, gresia bauda nuo 3750 eurų bei 6 mėnesių laisvės

⁶² Autoriaus versta iš Christiana M. Mauro, *Mandated Preventive health: Would Hungary's vaccination laws survive strasbourg scrutiny* (2009); <www.etd.ceu.hu/2010/mauro_christiana.pdf> [aplankyta 2014 12 20].

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Žr. išnašą 61: *Survey on vaccinations in Europe*.

⁶⁵ Autoriaus versta iš *Code de la sante publique*;

<<http://legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006072665>> [aplankyta 2015 02 15].

atėmimo bausmė.⁶⁶ Sankcijos dėl vaiko sveikatai sukulto pavojaus yra numatytos ir Prancūzijos baudžiamojo kodekso 227 - 17 straipsnyje, kuriame numatyta, kad „dėl vaiko sveikatos statymo į pavojų galima 30.000 eurų bauda ir 2 metų laisvės atėmimo bausmė“.⁶⁷ Prie valstybių, kurios baudžia pinigėmis bandomis tėvus ar globėjus atsisakiusius skiepyti savo vaikus, galima priskirti ir Italiją, Slovakiją bei Slovėniją. Vieną iš griežčiausių imunoprofilaktikos programų pasaulyje turinti valstybė – tai Slovėnija, šios valstybės skiepų kalendoriuje numatyti net 9 privalomi skiepai, taip pat šioje valstybėje numatyta iki 500 eurų bauda už atsisakymą skiepyti. Slovakijos valstybėje už atsisakymą skiepyti, kaip ir Lietuvoje, numatyta nepriimti vaikų į ugdymo įstaigą, bei taip pat numatyta ir 330 eurų bauda.⁶⁸ Apibendrinant Europos Sąjungos valstybių taikomas sankcijas, galima teigti, kad Lietuvoje taikoma sankcija – nepriėmimas į ikimokyklinę ir (ar) priešmokyklinę ugdymo instituciją yra švelniausia, taip pat galima atrasti būdų, kaip sankcijos išvengti, kadangi Sveikatos apsaugos ministro išleistame įsakyme nėra nurodyta, ar prie ikimokyklinių ir priešmokyklinių ugdymo institucijų priskiriamos ir privačios ikimokyklinės ar priešmokyklinės ugdymo institucijos.

2.2. Privalomų skiepų sukeltos žalos atlyginimas

Yra žinoma nemažai atvejų, kai skiepai sužaloja žmogaus sveikatą negrįžtamai, tai yra esminė priežastis, dėl ko daugelis tėvų atsisako skiepyti savo vaikus. Dėl galimų atvejų, kai skiepai sukelia žalos sveikatai, daugelis valstybių, kuriose galioja privalomų skiepų teisinis reglamentavimas, yra numačiusios ir skiepų sukeltos žalos atlyginimą. Būtina pabrėžti, kad Lietuvos reglamentavime nėra numatytos konkrečios įstatymo nuostatos dėl skiepų padarytos žalos atlyginimo. Europos Sąjungos valstybės, priėmusios privalomų skiepų teisinį reglamentavimą, įstatymuose yra numačiusios skiepų sukeltos žalos atlyginimą, viena iš tokių valstybių – tai kaimyninė Latvija, kuri įstatyme yra numačiusi, jog žala, kurią sukėlė vakcina, privalo būti atlyginama iš valstybės biudžeto.⁶⁹ Prancūzija, kuri savo įstatymuose numato griežčiausias sankcijas už atsisakymą skiepyti vaikus, Visuomenės sveikatos kodekse teigia, jog žala, kuri atsirado dėl skiepų, kurie yra privalomi pagal imunoprofilaktikos programą, turi būti visiškai atlyginama.⁷⁰ Italija taip pat yra viena iš tų valstybių, kuri nustatė galimybę atlyginti skiepų sukeltą

⁶⁶Ten pat, L. 3116-4 str.

⁶⁷ Autoriaus verstą iš France penal code, 227 – 17 str.;

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf> [aplankyta 2015 02 01].

⁶⁸ Autoriaus versta iš Slovenian act on Protection, Support and Development of Public Health and on Amendments and Supplements to Certain Acts (355/2007 Coll); <http://www.uvzsr.sk/docs/leg/355_2007_en.pdf> [aplankyta 2015 04 18].

⁶⁹ Autoriaus versta iš Vaccination Regulations, Republic of Latvia (Regulation No. 330, 2000 09 26);

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:aSzE_ixR1HUJ:www.hsph.harvard.edu/population/vaccination/Latvia.law.doc+&cd=10&hl=lt&ct=clnk&gl=lt> [aplankyta 2015 04 20].

⁷⁰ Žr. išnašą 65: *Code de la sante publique*.

žalą, tačiau ši valstybė numato galimybę atlyginti ne tik privalomų skiepų padarytą žalą, bet ir žalą, kurią sukėlė imunoprofilaktikos programoje rekomenduojami skiepai. Vengrija taip pat yra viena iš tų valstybių, kuri savo įstatymuose numato galimybę asmenims atlyginti dėl skiepų patirtą žalą.⁷¹

Jungtinėse Amerikos Valstijose yra sukurta skiepų sukeltos žalos atlyginimo programa (The Vaccine Injury Compensation Program). Ši programa buvo sukurta dėl tos priežasties, kad daug asmenų reipėsi į teismą, siekdami prisiteisti pinigines kompensacijas iš vakcinų gamintojų ir sveikatos priežiūros paslaugų tiekėjų. Šiai žalos atlyginimo programai prašymus dėl kompensacijos gali pateikti paskiepytas asmuo, manantis, kad būtent gautas skiepas sukėlė sunkius padarinius jo sveikatai, taip pat reikalauti kompensacijos gali nukentėjusio asmens tėvai arba globėjai, jeigu yra įsitikinę, kad būtent skiepai padarė žalą asmens sveikatai. Tam, kad asmuo galėtų reikalauti kompensacijos už patirtą žalą, žala turi:

- Trukti daugiau nei 6 mėnesius po to, kai asmuo buvo paskiepytas.
- Paveikti taip, kad asmuo būtų paguldomas į gydymo įstaigą arba jam turėtų būti atlikta chirurginė intervencija.
- Sukelti pasiskiepijusio asmens mirtį.⁷²

Nepavykus gauti kompensacijos iš aukščiau minėtos programos, patirtą žalą galima išsireikalauti teismo keliu. Galimi keli ieškinių tipai.

- Nepaskiepyto vaiko ieškinys tėvams. Kai kuriose Jungtinių Amerikos Valstijų valstijose tėvai turi ypatingą apsaugą ir jų atžalos negali jiems pareikšti ieškinių. Tačiau kitose valstijose vaikas gali pareikšti ieškinį tėvams už tai, kad tėvai atsisakė jį skiepyti ir jis dėlto patyrė žalą sveikatai.
- Užsikrėtusio tam tikra infekcine liga asmens ieškinys medikui. Ieškinys dėl nerūpestingumo, kai šio nerūpestingumo pasekmė yra fizinė žala, gali būti pareiškiamas medikui arba sveikatos priežiūros įstaigai, kuri suteikė klaidingą informaciją apie nesiskiepijimo padarinius.
- Paciento ieškinys medikui. Sveikatos priežiūros specialistai, kurie asmenims rekomenduoja nesiskiepyti gali būti laikomi atsakingais dėl medicininio aplaidumo prieš savo pacientus.⁷³

⁷¹ Autoriaus versta iš Act CLIV of 1997 on Health (Vengrija, 1997); <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cLvNbn8yVgJ:www.patientsrights.hu/dokumentumletoltes.php%3Ftip%3Dletoltesek_eng%26kod%3D1%26file%3D1997_cliv_tv_eng.pdf+%&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt> [aplankyta 2015 04 19].

⁷² *The Vaccine Injury Compensation Program*;

<<http://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/downloads/appendices/F/vicp-def.pdf>> [aplankyta 2015 05 10].

⁷³ Autoriaus versta iš *Vaccines and the law*; <<http://www.voicesforvaccines.org/wpvf/wp-content/uploads/2014/10/Vaccines-and-the-Law-Toolkit.pdf>> [aplankyta 2015 05 03].

Apibendrinant tai, kas pasakyta šioje baigiamojo darbo dalyje, galima teigti, kad privalomais skiepais yra pažeidžiamos šios teisės:

- Asmens galimybė nuspręsti, su koku medicininiu gydymu sutikti ar kokio atsisakyti.
- Tėvų teisė priimti sprendimus, susijusius su jų atžalomis.
- Religijos ir minties laisvė.
- Vaiko teisė į sveikatą.
- Bendruomenės teisė apsaugoti visuomenės sveikatą ir išvengti infekcinių ligų proveržio.
- Kitų asmenų teisė būti apsaugotiems nuo infekcinių ligų.⁷⁴

Būtina atsižvelgti į tai, kad Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro priimtas įsakymas yra labai siauras ir neišplėtotas bei tai, kad kitose valstybėse, kurios turi didesnę patirtį privalomų skiepų sferoje, yra labiau išvystytos tokios sritys kaip žalos atlyginimo bei sankcijų taikymo. Taip pat Lietuvos Respublikos reglamentavimui galimai trūksta numatyti išimtis, dėl kurių būtų galima pagrįstai atsisakyti skiepyti savo vaikus.

⁷⁴ Ten pat.

3. VALSTYBĖS PAREIGOS RŪPINTIS VISUOMENĖS SVEIKATA IR TEISĖS Į PRIVATAUS GYVENIMO NELIEČIAMUMĄ SANTYKIS

Aptarus valstybės pareigą rūpintis asmenų sveikata bei apžvelgus privalomo skiepavimo teisinį reglamentavimą Lietuvoje bei užsienio valstybėse, būtina apžvelgti ir įsigilinti į privataus gyvenimo neliečiamumo reikšmę tam, kad nustatytume, ar gali būti ribojamos asmens teisės ir laisvės, kai turi būti užtikrinamas viešasis interesas ir visuomenės saugumas.

3.1. Privataus gyvenimo neliečiamumo reikšmė

Analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, matoma, kad privataus gyvenimo reikšmė nėra aiškiai ir konkrečiai apibrėžta, ši reikšmė, nagrinėjant bylas, vis pildoma ir plečiama. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje **Castello – Roberts v. The United Kingdom** yra pasisakęs, kad „privataus gyvenimo sąvoka yra plati, kurios išsamus apibrėžimas yra neįmanomas“,⁷⁵ šaltiniuose yra nurodyta, kad pati sąvoka yra platesnė nei teisė į privatumą, tačiau tai susiję su sfera, kur kiekvienas gali laisvai plėtoti savo privataus gyvenimo vystymąsi.⁷⁶

Vienas siauriausių privataus gyvenimo apibrėžimų yra tas, kad „privatus gyvenimas tai plati sąvoka, apimanti asmeninius, socialinius ir ekonominius santykius, moralinį ir fizinį vientisumą, asmens tapatybę įskaitant lytį, asmeninę informaciją bei asmeninę ar privačią erdvę“,⁷⁷ taip pat yra pabrėžiama, kad privatus gyvenimas apima tokį santykių tinklą kaip: „darbas, išsilavinimas, draugystė, pasitikėjimas medicininėm ar terapeutinėm paslaugom“.⁷⁸ Iš šių dviejų privataus gyvenimo apibrėžimų galima daryti išvadą, kad privatus gyvenimas apima viską, su kuo asmuo susiduria savo kasdienybėje, pradedant darbu, baigiant asmeniniu gyvenimu.

Viena iš reikšmingiausių Europos Žmogaus Teisių Teismo bylų, kurioje teismas taip pat pasisakė apie asmens privataus gyvenimo reikšmę, tai byla **Niemetz v. Germany**, šioje byloje teismas konstatavo, kad „*nėra nei galimybės, nei būtinybės išsamiai apibrėžti privataus gyvenimo sąvoką. Teismo nuomone, būtų per daug siaura privatų gyvenimą suprasti kaip „intymų ratą“, kur kiekvienas gali elgtis kaip tinkamas ir visiškai atsiriboti nuo išorinio pasaulio. Asmeninio gyvenimo gerbimas tam tikra prasme yra asmens teisė užmegzti ir plėtoti santykius su kitais žmonėmis*“.⁷⁹ Atsižvelgiant į tai, ką Teismas teigė šioje byloje, galima daryti išvadą, kad asmuo savo privačioje erdvėje negali elgtis kaip tinkamas. Europos Žmogaus Teisingumo Teismas taip pat yra nurodęs,

⁷⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Costello – Roberts prieš Jungtinę Karalystę*, Application No. 13134/87 [1993].

⁷⁶ Autoriaus versta iš Ursula Kilkelly, *The right to respect for private and family life*;

<[http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-01\(2003\).pdf](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-01(2003).pdf)> [aplankyta 2015 04 19].

⁷⁷ Autoriaus versta iš *Foreign national prisoners*, skyrius 16, ECHR article 8 and family and private life;

<http://www.lag.org.uk/media/39196/fnp_sample_chapter.pdf> [aplankyta 2015 04 19].

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Niemetz prieš Vokietiją*, Application No. 13710/88 [1992] citata tekste: Edita Žiobienė, *Aktualios Konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos*, Jurisprudencija, t. 64(56) (2005).

kad teisė į privatų gyvenimą reiškia teisę „gyventi taip, kaip vienas nori, ir apsisaugoti nuo viešumo“,⁸⁰ todėl manytina, kad privataus gyvenimo apibrėžimas yra nuolat kintantis.

Yra minėta, kad „žmogaus privatus gyvenimas – tai ta individo gyvenimo dalis, kuri susijusi su jo gyvenamąja aplinka, šeimynine padėtimi, tarpusavio santykiais, gyvenimo būdu, pažiūromis, įsitikinimais, įpročiais, įgūdžiais ir pan.“⁸¹ Taip pat buvo minėta, kad „*juridiškai apgintas interesas į privatumą reiškia individualaus, šeimos (intymaus) ir namų gyvenimo apsaugą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, sveikatos būklę, orumą, garbę ir reputaciją, bendravimą (komunikavimą, korespondenciją), asmeninių faktų prieinamumo suvaržymą, draudimą savarankiškai rinkti, kaupti, išviešinti ne tik konfidencialią, bet ir bet kokią kitokią informaciją*“.⁸² Kaip ir buvo minėta, asmens privatus gyvenimas apima labai platų apsaugos spektrą, pradedant šeimos ir namų apsauga, baigiant bet kokios kitos informacijos saugojimu.

Vienas svarbiausių priimtų tarptautinių teisės aktų, susijusių su vaikų privataus gyvenimo apsauga, buvo 1989 m. lapkričio 20 d. priimta Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Minėtos konvencijos 16 straipsnyje numatyta, kad „nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, buto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį arba neteisėto kėsینimosi į jo garbę ir reputaciją“,⁸³ taip pat to paties straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „vaikas turi teisę nuo tokio kišimosi ar kėsینimosi būti įstatymo ginamas“.⁸⁴ Atsižvelgiant į šią konvenciją, darytina išvada, kad vaiko privataus gyvenimo neliečiamumas yra labai reikšmingas tarptautinėje bei nacionalinėje sferoje ir jo apsauga privalo būti tinkamai įgyvendinama.

1992 m. teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą pirmą kartą Lietuvos istorijoje buvo įtvirtinta pamatiniame Lietuvos Respublikos įstatyme ir tapo konstitucine teise. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „žmogaus privatus gyvenimas yra neliečiamas“,⁸⁵ šio straipsnio 2 dalyje numatytos kitos sritys, kurias taip pat saugo Konstitucija, tai asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas.⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas teisę į privatumą apibūdino kaip teisę į „privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt.“⁸⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatyta gana plati sritis, kurią gina Konstitucija, privataus gyvenimo neliečiamumo

⁸⁰ Autoriaus versta iš G. Cohen-Jonathan, Respect for Private and Family Life in *THE EUROPEAN SYSTEM FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS* (1993) p. 406.

⁸¹ Danutė Jočienė, Kęstutis Čilinskas, *Žmogaus teisių garantijos. Nacionaliniai ir tarptautinės teisės aktai, reglamentuojantys teisę į pagarbą asmens privačiam bei šeimos gyvenimui*. (Vilnius, 2004).

⁸² Ten pat, p. 58.

⁸³ Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Žin. (1995, Nr. 60 – 1501), 16 str.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Žr. išnašą 3: LR Konstitucija, 22 str.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (1999 10 21, Nr. 14/98).

apsauga aprašyta detaliai ir plačiai. Neretai pažymima, kad „teisės į privatumą pakylėjimas į konstitucinį lygmenį neabejotinai rodo jos išskirtinį pripažinimą ir ypatingą reikšmę tarp kitų teisės saugomų objektų“,⁸⁸ todėl privataus gyvenimo neliečiamumo teisės įtvirtinimas Konstitucijoje reiškia jos ypatingą svarbą.

Kalbant apie teisės aktus, reglamentuojančius asmens privataus gyvenimo apsaugą, būtina paminėti dar vieną tarptautinį teisės aktą. Nagrinėjant pasirinktą temą, ypatingai svarbus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis,⁸⁹ šiame straipsnyje įtvirtinta pareiga gerbti asmens privatą gyvenimą. Minėto straipsnio antroje dalyje minima, kad galimi atvejai, kada asmens teisė į privatą gyvenimą gali būti ribojama, kai „tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei ar kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti“.⁹⁰

Europos Žmogaus Teisių Teismas keliose bylose yra pasisakęs ir apie privataus gyvenimo sąsają su privalomų skiepų teisiniu reglamentavimu. Teismas byloje **Salveti v. Italy**⁹¹ pasisakė, kad į privataus gyvenimo sąvoką įeina ir fizinis bei psichologinis asmens vientisumas. Teismas mano, kad privalomas skiepijimas, kaip nesavanoriškas gydymas, pažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisę, kurią garantuoja Europos Žmogaus Teisių konvencijos 8 straipsnis.⁹² Apie privataus gyvenimo apsaugą bei jo užtikrinimą Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pasisakęs ir byloje **Boffa ir 13 kitų v. San Marino**⁹³ šios bylos pareškėjai teigė, kad privalomi skiepai pažeidžia Europos Žmogaus Teisių konvencijos 8 straipsnį, kuris numato teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Teismas, pasisakydamas dėl galimo konvencijos 8 straipsnio pažeidimo, pabrėžė, jog kišimasis į asmens privatą gyvenimą yra grindžiamas tuo, kad taip siekiama apsaugoti visuomenės ir kitų asmenų sveikatą, todėl toks kišimasis į pareiškėjo privatą gyvenimą yra reikalingas demokratinėje visuomenėje.⁹⁴ Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad privalomų skiepų reglamentavimas pažeidžia asmens privatą gyvenimą, tačiau toks kišimasis yra pagrįstas, kadangi taip siekiama apsaugoti visą visuomenę, todėl jis yra laikomas priimtiniu.

Pabrėžtina, kad šiose dvejuose bylose asmenys neturėjo galimybės rinktis skiepytis ar ne, todėl Europos Žmogaus Teisingumo Teismas priėmė sprendimą, kad privalomi skiepai pažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Kadangi Lietuvoje nėra teisės akto numatančio, kad

⁸⁸ Žr išnašą 81: Danutė Jočienė, Kęstutis Čilinskas.

⁸⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40-987), 8 str.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Salveti prieš Italiją*, Application No. 42197/98 [2002].

⁹² Ten pat.

⁹³ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas dėl ieškinio priėmimo: *Boffa ir 13 kitų prieš San Mariną*, Nr. 26536/95 [1998].

⁹⁴ Ten pat.

skiepai yra privalomi visiems, nėra žinoma koks būtų Europos Žmogaus Teisingumo Teismo sprendimas atsižvelgiant į Lietuvoje priimtą Sveikatos apsaugos ministro įsakymą.

Apibendrinant būtina pastebėti, kad asmens privatus gyvenimas gali būti ribojamas bei privataus gyvenimo „laisvei“ gali būti nubrėžiamos tam tikros ribos. Naujasis privalomo skiepavimo teisinis reglamentavimas yra vienas iš tų atvejų, kai asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra ribojamas siekiant užsibrėžto tikslo – apsaugoti visuomenę nuo infekcinių ligų proveržio.

3.2. Valstybės pareigos rūpintis visuomenės sveikata ir teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą santykis

Neretai kyla konfliktų tarp vieno žmogaus teisių ir kitų visuomenėje gyvenančių asmenų interesų. Dėl naujojo teisinio reglamento susidaro tokia situacija, kai, siekiant apsaugoti visos visuomenės sveikatą, galimai pažeidžiama vieno žmogaus teisė. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, kas yra svarbiau – vieno asmens teisė į privatų gyvenimą ar visos visuomenės teisė gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje?

Vienintelis tikslas, kurio siekiant gali būti panaudota jėga prieš civilizuotos visuomenės narį bei prieš šio asmens valią yra tada, kai siekiama apsaugoti kitus asmenis nuo galimai kilsiančios žalos. Paties asmens fizinė ar moralinė gerovė nėra tinkamas pateisinimas jo teisėms neapriboti. Tai buvo įvardinta, kaip „žalos principas“.⁹⁵ Kaip yra žinoma, infekcinės ligos gali padaryti labai daug žalos, todėl skiepais yra siekiama to išvengti, minėtas „žalos principas“ gali būti naudojamas privalomų skiepų programoms pateisinti, kai visuomenės interesai yra laikomi ypatingai svarbiais.⁹⁶

Kaip minėta, šio skyriaus tikslas – išsiaiškinti, kada gali būti ribojamos konkretaus asmens teisės dėl visos visuomenės gerovės. Dažnai kyla įtampa tarp asmens asmeninių laisvių bei visuomenės gerovės, iš to kyla klausimas – kur ir kada turėtų atsirasti griežti teisės aktai, reglamentuojantys visuotinę imunizaciją.⁹⁷ Kalbant apie vaikų skiepimą bei apie tėvus, atsisakančius tai daryti, teigiama, kad visuotinis gėris turi būti apsaugotas nuo tėvų prieštaringo mąstymo apie privalomus skiepus. Kai privalomais skiepais siekiama didesnio gėrio, tėvų, atsisakančių skiepyti savo vaikus, įsitikinimų turėtų būti nepaisoma.⁹⁸

Tėvai bei globėjai dažnai atsisako skiepyti savo vaikus teigdami, kad jie labiau pakenks jų sveikatai, nei juos pagydys ar apsaugos nuo tam tikros ligos. Dažnas atsisakymas grindžiamas tuo,

⁹⁵ Autoriaus versta iš Diekema DS., Marcuse EK., *Ethical issues in the vaccination of children. Public Health Ethics: Theory, Policy and Practice*. (New York, NY: Oxford University Press, 2007), p. 88-279.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Autoriaus versta iš John D. Lantos, Mary Anne Jackson ir Cristopher J. Harrison, *Journal of Health Politics, Policy and Law*, t. 37, (2012), p. 139.

⁹⁸ Ten pat.

kad skiepai gali sukelti autizmo ligą, tačiau, kad skiepai sukelia šią ligą, nėra įrodymų, mokslininkai šiuos įtarimus taip pat atmetė.

Yra minėta, kad „*tarp asmenų teisių, laisvių ir visuomenės interesų neretai kyla konfliktų, o kartais atsiranda ir prieštaravimų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros. Vienas iš interesų derinimo būdų yra asmens teisių ir laisvių ribojimas*“.⁹⁹ Remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei Europos žmogaus teisių teismo praktika, tokie ribojimai yra galimi, tačiau turi atitikti dvi sąlygas – turi būti teisėti ir reikalingi demokratinėje visuomenėje.¹⁰⁰ Žmogaus teisių ribojimas yra pateisinamas tuo, kad žmogus visuomenėje gyvena ne vienas ir visi kiti asmenys, gyvenantys visuomenėje, turi lygiai tokias pat teises kaip jis.¹⁰¹ Vienas iš būdų suprasti privalomų skiepų būtinumą vadinamas „socialinio kontrakto“ principu. Socialinis kontraktas sukuria ir paaiškina etinius principus, todėl šis būdas atpažįsta mūsų etinių įsipareigojimų kilmę, kadangi šie principai yra mūsų visuomenės padarinys.¹⁰²

Konstitucijoje numatyta, kad asmuo, „įgyvendindamas savo teises ..., privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymu nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių“¹⁰³ ir kad „valstybė privalo nesikišti, jei nėra objektyvaus poreikio, bet kartu ji privalo neleisti, kad teisės ir laisvės būtų pažeidžiamos ar jomis būtų piktnaudžiaujama...“.¹⁰⁴ Visais atvejais turi būti atsižvelgiama, ar su naujai atsiradusiu skiepų reglamentavimu bus pasiektas valstybės norimas tikslas ir tas tikslas pateisins tai, kad šis reglamentavimas apribos asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.

Apie tai, jog sveikata yra visuomenės pripažinta vertybė bei kad ji yra ypatingai svarbi, Konstitucinis Teismas yra nurodęs 2000 m. birželio 13 d. nutarime. Šiame nutarime konstatavo, kad „laisvė turėti įsitikinimus apskritai negali būti ribojama, o laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti tik įstatymo nustatyta tvarka ir tada, kai yra būtina apsaugoti Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nurodytas vertybes – žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą.... Asmens teisės ar laisvės ribojimo pagrindumas demokratinėje visuomenėje gali būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios butinybės kriterijais, jis turi atitikti teisingumo sampratą ir reikalavimus bei Konstitucijoje nustatytas atitinkamos teisės ar laisvės ribojimo galimybes bei sąlygas“¹⁰⁵, iš šio

⁹⁹ Edita Žiobienė, *Lietuvos Respublikos konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai*. Jurisprudencija, t. 30(22), (2012), p. 91-99.

¹⁰⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, Application No. 14038/88 [1989].

¹⁰¹ Inga Lapinskienė, *Ar LR Vyriausybė turi teisę atlikti LR ugdymo įstaigų mokinių narkotikų vartojimo patikrinimą?*, (International Journal of Baltic Law, 2004) p. 107-126.

¹⁰² Autoriaus versta iš Dennis L. Sansom, *Mandatory Immunization Programs The Conflict Between Autonomy and the Public Good*, Samford University.

¹⁰³ Žr. išnašą 3: LR Konstitucija, 28 str.

¹⁰⁴ Žr. išnašą 3: LR Konstitucija, 22 str.

¹⁰⁵ Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37

Konstitucinio Teismo nutarimo galima daryti išvadą, kad asmuo visada gali turėti įsitikinimus, tačiau jo teisės gali būti ribojamos tik tiek, kad būtų pasiektas norimas rezultatas, šiuo atveju, kad tėvai, norintys, jog jų vaikai lankytų ikimokyklinę ir (ar) priešmokyklinę ugdymo instituciją, privalomai turės skiepyti savo vaikus.

Apie visuotinės gerovės svarbą yra pasisakyta Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29 straipsnio 1 dalyje. Šiame straipsnyje minima, kad „kiekvienas turi pareigas bendruomenei, kurioje vienintelėje yra galimas laisvas ir visokeriopas jo asmenybės vystymasis“, ¹⁰⁶ to paties straipsnio 2 dalyje teigta, kad „*kiekvienam, kuris naudojasi savo teisėmis ir laisvėmis, gali būti taikomi tik tokie apribojimai, kokie yra nustatyti įstatymo, tik tam, kad būtų užtikrintas kitų teisių ir laisvių pripažinimas ir pagarba joms ir kad demokratinėje visuomenėje būtų laikomasi teisėtų moralės, viešosios tvarkos ir visuotinės gerovės reikalavimų*“.¹⁰⁷ Tam, kad pasiektume visuotinę gerovę, yra būtina užtikrinti tinkamą sveikatą bei sveiką aplinką visai visuomenei, kadangi sveikata yra visuomenei svarbi vertybė ir teisė į ją turi būti ginama kaip viešasis interesas, todėl, atsižvelgiant į tai, kai kurių asmenų teisės gali būti apribojamos siekiant didesnio gėrio.

Būtina aptarti ir asmens fizinę bei psichinę neliečiamybę. Kalbant apie šią neliečiamybę, yra teigta, kad „asmens fizinis privatumas – tai yra asmens teisė tikėtis, kad jo kūnas bei visa, kas jame, priklauso tik jam“.¹⁰⁸ Apie asmens psichinę ir fizinę neliečiamybę keliose bylose yra pasisakęs ir Europos Žmogaus Teisių Teismas. Europos Žmogaus Teisių Teismas šiuo klausimu yra pasisakęs sprendime dėl ieškinio priimtino aukščiau minėtoje byloje **Boffa ir 13 kitų v. San Marino** ¹⁰⁹. Ieškinį Europos Žmogaus Teisių Teismui padavė 14 San Marino gyventojų. Bylos faktai tokie: 1993 m. San Marino pirminės sveikatos priežiūros įstaiga keturiems iš pareiškėjų įsakė paskiepyti jų mažamečius vaikus nuo hepatito B, šio skiepo privalomumas buvo nurodytas skiepų kalendoriuje. Tėvai, nepaklusę šiam reguliavimui, būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal San Marino baudžiamąjį kodeksą. Pareiškėjai, prieš kreipiantis į Europos Žmogaus Teisių Teismą, kreipėsi į San Marino administracinį teismą su prašymu panaikinti iš skiepų kalendoriaus privalomą skiepą nuo Hepatito B. Jie yra įsitikinę, kad paskiepijus padidėja mirties rizika, taip pat jie teigia, kad privalomais skiepais yra pažeidžiamas Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnis. Dar pareiškėjai pažymi, kad jie neturi pasirinkimo laisvės skiepyti savo vaikus ar ne, jie mano, kad tai reiškia nepateisinamą kišimąsi į jų minties ir sąžinės laisvę, taip pažeidžiant Europos žmogaus teisių konvencijos 9 straipsnį. Pareiškėjai taip pat mini, kad jų negalėjimas pasirinkti – skiepyti vaikus ar ne – reiškia nepateisinamą teisės į laisvę pažeidimą, kuri yra garantuojama Europos žmogaus teisių

straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2000 06 13, Nr. 23/98).

¹⁰⁶ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Žin. (2006, Nr. 68-2497), 29 str.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Žr išnašą 81: Danutė Jočienė, Kęstutis Čilinskas.

¹⁰⁹ Žr išnašą 93: *Boffa ir 13 kitų prieš San Marino*.

konvencijos 5 straipsnyje, taip pat pažeidžiamas ir konvencijos 8 straipsnis, kuris numato teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Atsižvelgdamas į pareiškėjų argumentus, Europos Žmogaus Teisių Teismas atsisakė priimti ieškinį, šį sprendimą argumentavo tuo, kad, atsižvelgiant į Konvencijos 2 straipsnį, šis straipsnis saugo tik nuo gyvybės atėmimo, net ir teigiant, kad jis turėtų apsaugoti nuo fizinės žalos, skiepijimas nėra laikomas ta intervencija, kuri turėtų būti saugoma Konvencijos 2 straipsniu. Pareiškėjai skundžia tai, kad privalomų skiepų sistema reiškia įsikišimą į asmenų sąžinės ir minties laisvę. Teismas šiuo klausimu pasisakė, kad Konvencijos 9 straipsnis pirmiausiai saugo asmeninius ir religinius asmens įsitikinimus, dar teismas pasisakė, kad apsaugant šią sritį, Konvencijos 9 straipsnis ne visada garantuoja teisę viešojoje sferoje elgtis pagal savo įsitikinimus ir kad privalomo skiepijimo įstatymas turi būti taikomas visiems, neatsižvelgiant į religinius įsitikinimus ar tikėjimą. Atsižvelgiant į tai, Teismas mano, kad konvencijos 9 straipsnis pažeistas nebuvo. Dėl galimo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo Teismas pasisakė, kad reikalavimas atlikti tam tikrus medicininius veiksmus arba kad to neatlikus būtų baudžiama, – toks valstybės veiksmas gali būti laikomas kaip asmens privataus gyvenimo negerbimas. Teismas teigia, jog būtina išaiškinti, kada kišimasis į pareiškėjo privatų gyvenimą yra reikalingas demokratinėje visuomenėje. Atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, būtinumo sąvoka reiškia, kad įsikišimas atitinka socialinį reikalingumą ir, svarbiausia, yra proporcingumas siekiamam teisiniam tikslui, remiantis tuom Teismas teigia, kad kišimasis į privatų gyvenimą, kurį skundžia pareiškėjai, yra proporcingas siekiamam tikslui ir laikomas būtinu demokratinėje visuomenėje, siekiant apsaugoti asmenų sveikatą taip, kaip yra nurodyta Konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje.¹¹⁰ Įsigilinus į šį Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, galima daryti išvadą, kad renkantis tarp viešojo intereso užtikrinimo ir vieno asmens teisių pažeidimo, yra svarbesnis viešasis interesas, šiuo atveju – visuomenės sveikata.

Būtina paminėti dar vieną Europos Žmogaus Teisių Teismo bylą ***Solomakhin v. Ukraine***.¹¹¹ Pareiškėjas gimė ir gyveno Donecke, 2010 m. jis mirė, todėl ieškinį padavė pareiškėjo mama. 1998 m. Donecko miesto ligoninėje pareiškėjui buvo diagnozuota ūmi kvėpavimo takų liga. 1998 m. pareiškėjas buvo paskiepytas nuo difterijos, tačiau, anot jo, medikai negalėjo skiepyti dėl esamų kontraindikacijų. Europos Žmogaus Teisių Teismas apie privalomą skiepijimą pasisakė, kad asmens kūno neliečiamumas yra intimiausias asmens privataus gyvenimo aspektas, privaloma medicininė intervencija, net jeigu ji ir nėra ypatingai svarbi, vistiek yra privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimas. Privalomas skiepijimas, kaip nesavanoriška medicininė intervencija, prilygsta kišimuisi į asmens privatų gyvenimą, kuris susideda iš asmens fizinio ir psichinio vientisumo, kurį garantuoja Konvencijos 8 straipsnis. Toliau Teismas pažymėjo, kad toks kišimasis

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Solomakhin prieš Ukrainą*, Application No. 24429/03 [2012].

buvo aiškiai nurodytas įstatyme ir taip siekiama teisėto tikslo – apsaugoti visuomenės sveikatą, taip pat teismas mini, kad kišimasis į kūno vientisumą ir neliečiamumą gali būti pateisinamas siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą ir būtinybę kontroliuoti infekcinių ligų plitimą regione. Atsižvelgiant į šią bylą, galima daryti tokią pat išvadą kaip ir ankstesnioje byloje. Kai yra siekiama apsaugoti visuomenės sveikatą, kišimasis į asmens privatą gyvenimą yra pateisinamas.

Imunizacija suteikia naudos ne tik asmeniui apsaugant jį nuo tam tikros ligos, tai taip pat naudinga tam, kad būtų sukurtas bendras visuomenės imunitetas konkrečiai ligai. Kai didžioji dalis visuomenės yra pasiskiepijusi, atitinkama infekcija nustoja cirkuliuoti, tokiu būdu yra sumažinama tikimybė susirgti infekcine liga.¹¹² Tai, kad didžioji visuomenės dalis būtų pasiskiepijusi, yra ypatingai svarbu vaikams, kurie negali būti skiepijami, taip pat tai yra svarbu tiems vaikams, kurie negali būti skiepijami dėl kontraindikacijų,¹¹³ skiepo atsisakymas ne tik padidina žmogaus susirgimo tikimybę, bet taip pat į pavojų stato visos bendruomenės sveikatą.

Apibendrinant tai, kas paminėta, galima teigti, kad kišimasis į asmens privatą gyvenimą yra teisėtas, kai tai susiję su asmenų sveikatos apsaugos užtikrinimu. Tokia valstybės priemonė kaip priimtas privalomo skiepavimo teisinis reglamentavimas yra pateisinamas, kadangi „individas net ir išlikdamas didžiausia vertybe privalo derinti savo interesus su visuomenės bei valstybės interesais.“¹¹⁴ Dėl šios priežasties žmogus turi atsižvelgti į kitų visuomenėje gyvenančių asmenų interesus, jam to nedarant, gali būti ribojama asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisė.

¹¹²Versta iš Miriam Fine-Goulden, *Should childhood vaccination be compulsory in the UK?* (2010); <http://www.ucl.ac.uk/opticon1826/archive/issue8/articles/Article_Biomed_Sc_-_Fine-Goulden__Vaccination_Publish.pdf> [aplankyta 2015 01 18].

¹¹³ Versta iš Saad B. Omer, M.B., B.S. ir kiti, *Vaccine refusal, Mandatory immunization, and the risks – preventable diseases*. The New England Journal of Medicine (2009); <<http://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJMsa0806477>> [aplankyta 2015 03 03].

¹¹⁴ Ugnius Trumpulis, *Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas*. (2010).

IŠVADOS

2014 m. balandžio 12 d. buvo priimtas Sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl privalomų skiepų reglamentavimo Lietuvos Respublikoje, kuris sukėlė visuomenės susirūpinimą dėl tokio įsakymo pagrįstumo ir naudingumo. Priimto įsakymo tikslas – apsaugoti visuomenę nuo pavojingų infekcinių ligų plitimo. Viena iš valstybės pareigų yra užtikrinti tinkamą sveikatos apsaugą, garantuojančią piliečiams galimybę nugyventi orų gyvenimą. Tam, jog būtų pasiektas tinkamas sveikatos apsaugos lygis – būtina puikiai funkcionuojanti sveikatos apsaugos sistema. Taip pat priimant naująjį reglamentavimą, buvo siekta vykdyti vieną iš valstybės funkcijų – užtikrinti visuomenei sveiką gyvenamąją aplinką bei apsaugoti ją nuo infekcinių ligų keliamo pavojaus.

Atliekant tyrimą nustatyta, kad viešasis interesas yra labai plati sąvoka bei apima daugelį gyvenimo sričių. Sveikata, pripažįstama ta sritimi, kuri turi būti laikoma viešuoju interesu bei privalo atitinkamai ginama. Asmenys atsisakantys skiepyti savo vaikus kelia grėsmę valstybės sveikatos apsaugos instituto stabilumui todėl, galima teigti, kad naujuoju reglamentavimu siekiama apginti viešąjį interesą – asmenų sveikatą.

Tyrimo eigoje buvo pastebėta, kad užsienio valstybėse buvo pasiekti reikšmingi rezultatai naudojant tik rekomendacinio pobūdžio skiepus bei skatinant visuomenę kitokiais būdais skiepytis. Taip pat nustatyta, kad Lietuvoje, leidžiama atsisakyti skiepyti vaikus tik esant medicininėms kontraindikacijoms, kai tuo tarpu, kitose valstybėse, išimčių sąrašas kur kas gausesnis. Lyginant Lietuvos ir užsienio valstybių privalomųjų skiepų reglamentavimą, akivaizdu, kad Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro priimtas įsakymas yra neišsamus ir turėtų būti papildytas. Įstatyme galėtų būti apsvarstytos kitos išimtys, dėl kurių, būtų galima atsisakyti skiepyti savo vaikus, tokiu būdu nepažeidžiant asmenų teisių bei apsaugant viešąjį interesą.

Nustatyta, kad privataus gyvenimo reikšmė yra labai plati ir iki šiol galutinai neapibrėžta. Lietuvos bei tarptautiniuose teisės aktuose, privataus gyvenimo neliečiamumas reglamentuojamas gana plačiai, tai leidžia daryti išvadą, jog jis turi didelę reikšmę. Asmens privatus gyvenimas negali būti suprantamas kaip asmens laisvė elgtis taip, kaip jis nori, dėl šios priežasties, asmuo negali atsisakyti skiepyti savo vaikus ir taip, kelti grėsmę visuomenės sveikatos apsaugai. Atsisakymas skiepyti negali būti grindžiamas privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimu.

Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, bei kitais teisės aktais, galima teigti, kad asmens teisės gali būti ribojamos, tačiau šis ribojimas turi būti teisėtas ir reikalingas. Pabrėžtina, kad asmens fizinė ir psichinė neliečiamybė yra labai svarbi, tačiau analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo bylas galima daryti išvadą, kad kišimasis į asmens privatų gyvenimą, nors ir reikštų jo pažeidimą tačiau, tam tikrais atvejais, yra pateisinamas. Kūno neliečiamybės teisė, gali būti apribojama ir pateisinama siekiant kontroliuoti infekcinių ligų plitimą. Esminė taisyklė yra ta, kad

asmuo gyvendamas visuomenėje, privalo derinti savo ir kitų, visuomenėje gyvenančių asmenų interesus.

Magistro darbe iškelta hipotezė ar privalomų skiepų teisinis reglamentavimas nepažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pasitvirtino. Remiantis įvairiais šaltiniais buvo nustatyta, kad privalomo skiepavimo teisinis reglamentavimas nepažeidžia asmens privataus gyvenimo neliečiamumo, kadangi šiuo reglamentavimu yra siekiama apsaugoti visuomenę nuo infekcinių ligų plitimo bei užtikrinti viešąjį interesą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos:

1. G. Dambrauskienė ir kiti, *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras 1 dalis*. Vilnius: Teisės institutas, 2000.
2. K. Lapinskas, *Asmens socialinių teisių apsaugos klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje*. Konstitucinė jurisprudencija, 2006.

Mokslinė literatūra:

1. Toma Birmontienė ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda. Kolektyvinė monografija (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2007), p. 339.
2. V. Birmontas, Teisė į sveikatos priežiūros paslaugas kaip konstitucinė teisė. (2014) <<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12819/448-2849-2-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> [aplankyta 2015 01 30].
3. P. Čelkis, Visuomenės teisės į sveikatą būklė Lietuvoje. Visuomenės sveikata, 2007; 3(38), p. 11; <http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/Vs_2007_3%2838%29.pdf> [aplankyta 2015 02 30].
4. Ekspertizė. Dėl Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projekto Nr. XP-1963 (2007 11 07); <<http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/bendroji-ekonomine-politika/ekspertize-del-lietuvos-respublikos-viesojo-intereso-gynimo-civiliniame-ir-administraciniame-procese-istatymo-projekto-nr-xp-1963/lrinka>> [aplankyta 2015 03 01].
5. Edita Žiobienė, Aktualios Konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos, Jurisprudencija, t. 64(56) (2005).
6. Danutė Jočienė, Kęstutis Čilinskas, Žmogaus teisių garantijos. Nacionaliniai ir tarptautinės teisės aktai, reglamentuojantys teisę į pagarbą asmens privačiam bei šeimos gyvenimui. (Vilnius, 2004).
7. Edita Žiobienė, Lietuvos Respublikos konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai. Jurisprudencija, t. 30(22), (2012), p. 91-99.
8. Inga Lapinskienė, Ar LR Vyriausybė turi teisę atlikti LR ugdymo įstaigų mokinių narkotikų vartojimo patikrinimą?, (International Journal of Baltic Law, 2004) p. 107-126.
9. Ugnius Trumpulis, Žmogaus individualūs interesai kaip viešojo intereso pagrindas. (2010).

10. E. Marfe, Immunisation: are parents making informed decisions?
<<http://journals.rcni.com/doi/abs/10.7748/paed2007.06.19.5.20.c4448>> [aplankyta 2015 01 27].
11. P. Bradley, Should childhood immunisation be compulsory? (1999);
<<http://jme.bmj.com/content/25/4/330.short>> [aplankyta 2015 01 12].
12. Stephen Lewis, Promoting Child Health and the Convention on the Rights of the Child.
<<http://www.hhrjournal.org/wp-content/uploads/sites/13/2014/03/13-Lewis.pdf>> [aplankyta 2015 05 11].
13. Kevin M. Malone, Alan. R. Hinman, Vaccination Mandates: The Public Health Imperative and Individual Rights. <http://www.cdc.gov/vaccines/imz-managers/guides-pubs/downloads/vacc_mandates_chptr13.pdf> [aplankyta 2015 05 06].
14. World Health Organization, The Right to Health (2008).
15. Bayer R, Fairchild AL. The genesis of public health ethics. Bioethics. (2004).
16. Alvin Nelson El Amin, Michelle T. Parra ir kiti, Ethical Issues Concerning Vaccination Requirements, Public Health Reviews t. 34; <www.publichealthreviews.eu/show/p/104> [aplankyta 2015 05 01].
17. World Health Organization. Global strategy for health for all by the year 2000 (1981);
<<http://whqlibdoc.who.int/publications/9241800038.pdf>> [aplankyta 2015 02 01].
18. Vaccination coverage for Childhood Immunisation Programme in Norway – fact sheet (2011 01 04); <<http://www.fhi.no/artikler/?id=87519>> [aplankyta 2015 04 20].
19. World Health Organization, Behavioural Factors in Immunization,
<http://www.who.int/mental_health/media/en/28.pdf> [aplankyta 2015 05 04].
20. Immunization strategies for Healthcare Practices and Providers;
<<http://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/downloads/strat.pdf>> [aplankyta 2015 04 21].
21. States with religious and philosophical exemptions from school immunization requirements (2015 03 03); <<http://www.ncsl.org/research/health/school-immunization-exemption-state-laws.aspx>> [aplankyta 2015 03 27].
22. Survey on vaccinations in Europe (2005);
<http://www.swood.org/SURVEY%20on%20Vaccination%20in%20Europe_English.pdf> [aplankyta 2015 04 18].
23. Christiana M. Mauro, Mandated Preventive health: Would Hungary`s vaccination laws survive strasbourg scrutiny (2009); <www.etd.ceu.hu/2010/mauro_christiana.pdf> [aplankyta 2014 12 20].
24. Vaccines and the law; <<http://www.voicesforvaccines.org/wpvfv/wp-content/uploads/2014/10/Vaccines-and-the-Law-Toolkit.pdf>> [aplankyta 2015 05 03].

25. Ursula Kilkelly, The right to respect for private and family life;
<[http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-01\(2003\).pdf](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-01(2003).pdf)>
[aplankyta 2015 04 19].
26. Foreign national prisoners, skyrius 16, ECHR article 8 and family and private life;
<http://www.lag.org.uk/media/39196/fnp_sample_chapter.pdf> [aplankyta 2015 04 19].
27. G. Cohen-Jonathan, Respect for Private and Family Life in THE EUROPEAN SYSTEM FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS (1993) p. 406.
28. Diekema DS., Marcuse EK., Ethical issues in the vaccination of children. Public Health Ethics: Theory, Policy and Practice. (New York, NY: Oxford University Press, 2007), p. 88-279.
29. John D. Lantos, Mary Anne Jackson ir Cristopher J. Harrison, Journal of Health Politics, Policy and Law, t. 37, (2012), p. 139.
30. Dennis L. Sansom, Mandatory Immunization Programs The Conflict Between Autonomy and the Public Good, Samford University.
31. Miriam Fine-Goulden, Should childhood vaccination be compulsory in the UK? (2010);
<http://www.ucl.ac.uk/opticon1826/archive/issue8/articles/Article_Biomed_Sc_-_Fine-Goulden__Vaccination_Publish.pdf> [aplankyta 2015 01 18].
32. Saad B. Omer, M.B., B.S. ir kiti, Vaccine refusal, Mandatory immunization, and the risks – preventable diseases. The New England Journal of Medicine (2009);
<<http://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJMs0806477>> [aplankyta 2015 03 03].

Teisės aktai:

1. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Žin. (2006, Nr. 68-2497).
2. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Žin. (1995, Nr. 60 – 1501).
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40-987).
4. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Žin. (1995, Nr. 60-1501).
5. LR Konstitucija, Žin. 1992, Nr. 33-1014.
6. LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 „Įstaiga, vykdanči ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programą. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo pakeitimo 2014 04 12, Nr. V-683.
7. LR žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymas (1996 09 25, Nr. I-1553).
8. LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl Nacionalinės imunoprofilaktikos 2006 – 2008 metų programos (2006 08 08, Nr. V – 682).
9. LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepijų kalendoriaus patvirtinimo (2014 02 27, Nr. V-283).

10. LR Seimo nutarimas dėl Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programos patvirtinimo (2014 06 26, Nr. XII-964).
11. LR Sveikatos sistemos įstatymas (1994 07 19, Nr. I-552).
12. WHO: Constitution of the World Health Organization (1946), p.1.
13. Commission on Human Rights resolution 2002/31 „The right of everyone to the enjoyment of the highest attainable Standard of physical and mental health“.
14. Prancūzijos sveikatos kodeksas, Code de la sante publique;
< <http://legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006072665>> [aplankyta 2015 02 15].
15. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, France penal code, 227 – 17 str.;
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf> [aplankyta 2015 02 01].
16. Slovenian act on Protection, Support and Development of Public Health and on Amendments and Supplements to Certain Acts (355/2007 Coll);
<http://www.uvzsr.sk/docs/leg/355_2007_en.pdf> [aplankyta 2015 04 18].
17. Vaccination Regulations, Republic of Latvia (Regulation No. 330, 2000 09 26);
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:aSzE_ixR1HUJ:www.hsph.harvard.edu/population/vaccination/Latvia.law.doc+&cd=10&hl=lt&ct=clnk&gl=lt> [aplankyta 2015 04 20].
18. Act CLIV of 1997 on Health (Vengrija, 1997);
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cLvNbnb8yVgJ:www.patientsrights.hu/dokumentumletoltes.php%3Ftip%3Dletoltesek_eng%26kod%3D1%26file%3D1997_cliv_tv_eng.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt> [aplankyta 2015 04 19].
19. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies (2002 m. balandžio 23 d., 2007 m. birželio 7 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (2009 12 11).
20. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo įstatymo (2002 01 14, Nr. 25/01).
21. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo ir jo pakeitimo įstatymo kai kurių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,(2013 05 16, Nr. 47/2009-131/2010).

22. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies antro punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. (1997 05 06, Nr. 13/96).
23. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies, 139 straipsnio 2, 3 dalių, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio, 308 straipsnio 2 dalies, 324 straipsnio 12, 13 dalių, 377 straipsnio 9 dalies, 448 straipsnio 7 dalies, 454 straipsnio 5, 6 dalių, 460 straipsnio 4, 5 dalių, Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies, 285 straipsnio 2, 5 dalių, 286 straipsnio 1 dalies, 288 straipsnio 4 dalies, 289 straipsnio 2 dalies, 303 straipsnio 2 dalies, 320 straipsnio 2 dalies, 325 straipsnio 2, 3 dalių, 358 straipsnio 2, 3 dalių, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. (2006 09 21, Nr. 35/03-11/06).
24. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. (1999 10 21, Nr. 14/98).
25. LR Konstitucinio Teismo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. (2000 06 13, Nr. 23/98).

Teismų praktika:

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Niemetz prieš Vokietiją*, Application No. 13710/88 [1992].
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Salveti prieš Italiją*, Application No. 42197/98 [2002].
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas dėl ieškinio priėmimo: *Boffa ir 13 kitų prieš San Mariną*, Nr. 26536/95 [1998].
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, Application No. 14038/88 [1989].
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Costello – Roberts prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 13134/87 [1993].
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla: *Solomakhin prieš Ukrainą*, Nr. 24429/03 [2012].
7. JAV byla: *Manicopa County Health Department v. Harmon*, 156 Ariz. 161 (1987).
8. JAV byla: *Welsh v. United States*, 398 U.S. 333 (1970).
9. UAB „Neo Group“ p. S.G., LR Aukščiausiasis Teismas (2010, Nr. 3K-3-441/2010).

10. *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras p. Trakų rajono savivaldybę*, Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas (2008, Nr. A146-335/2008).
11. *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras p. Utenos apskrities viršininko administracija*. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2005, Nr. A15-1725/2005).
12. *K.L. p. LR Sveikatos apsaugos ministeriją, Žiegždrių psichiatrijos ligoninę*, LR Aukščiausiasis Teismas (2004, Nr. 3K-3-110/2004).

Kiti šaltiniai:

1. A. Lydeka, Viešasis interesas ir žmogaus teisės;
<<http://www.utenosliberalai.lt/index.php/naujienos/partijos-naujienos/1361-a-lydeka-vieasis-interesas-ir-mogaus-teiss>> [aplankyta 2015 04 29].
2. The Vaccine Injury Compensation Program;
<<http://www.cdc.gov/vaccines/pubs/pinkbook/downloads/appendices/F/vicp-def.pdf>> [aplankyta 2015 05 10].